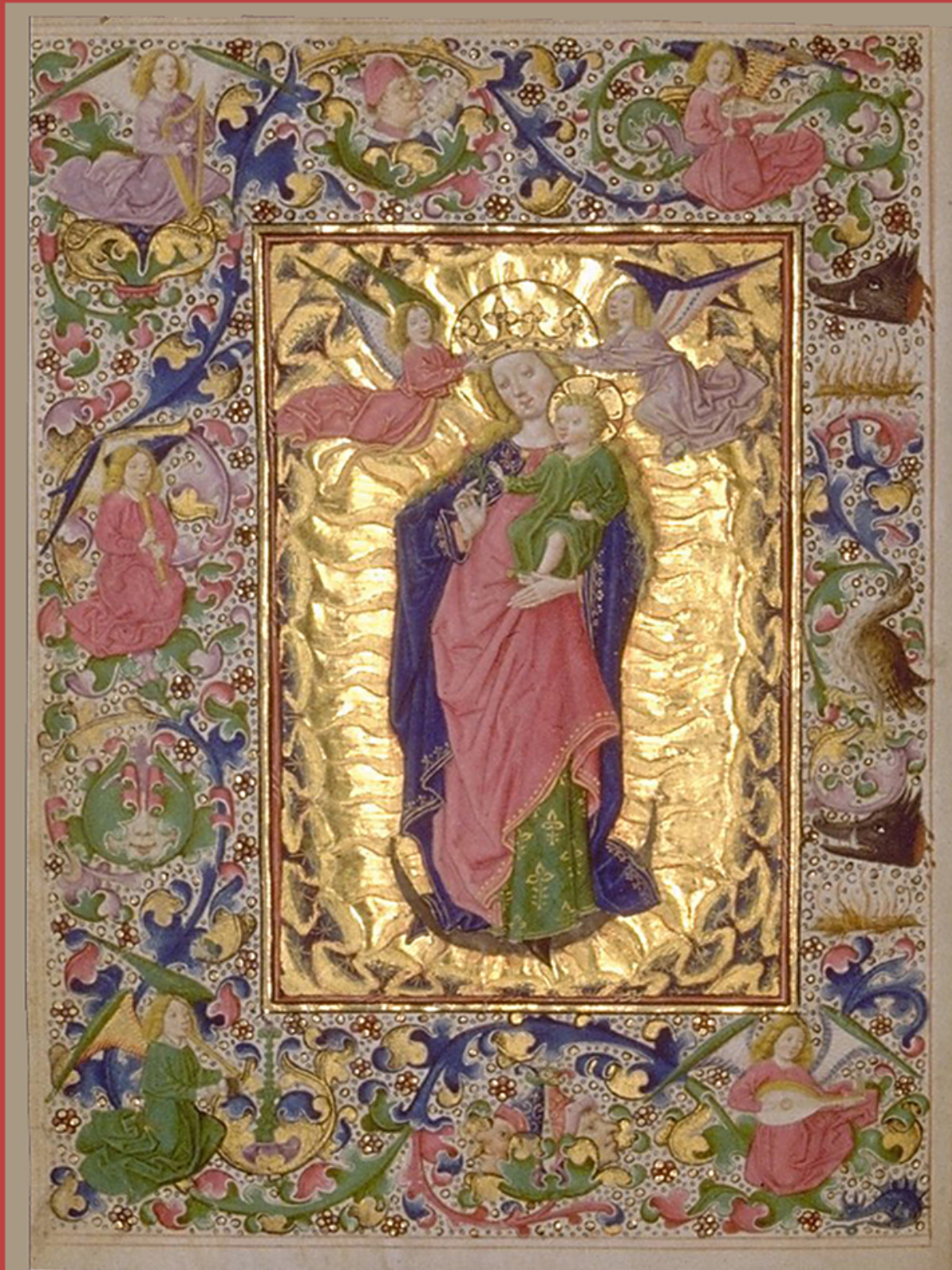
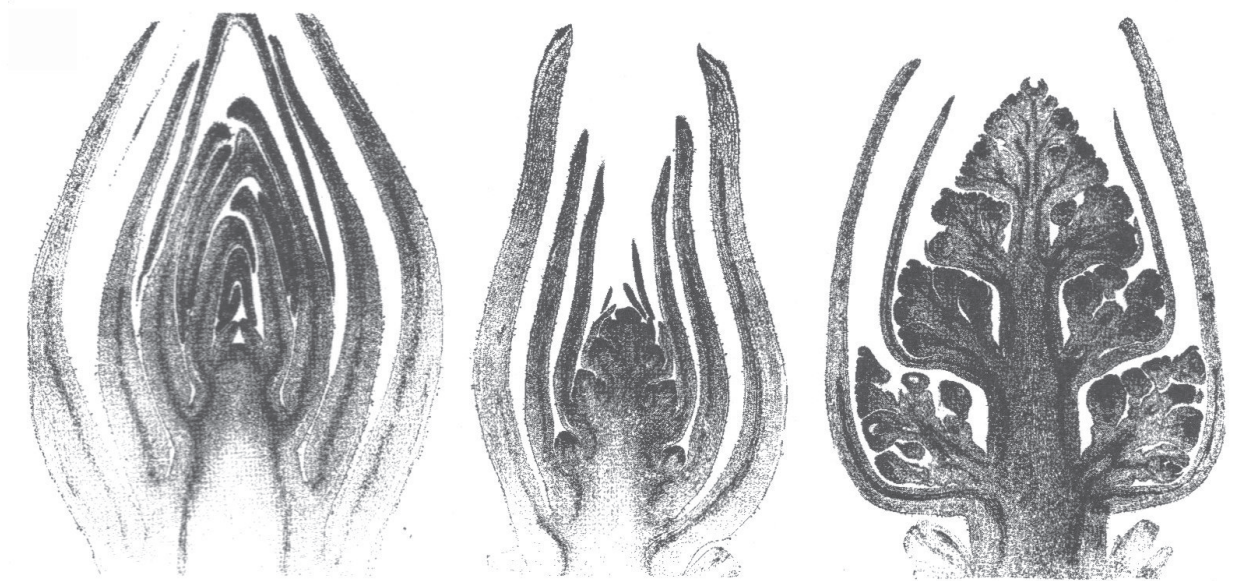

ÅRSTIDSBREVET

for steinerbarnehagene i Norge
vinter 2009

Knopp av hyll, i tverrsnitt, fra begynnelsen av august til oktober.

Årstidsbrevet

Utkommer med fire nummer hvert år og utgis av Steinerbarnehageforbundet i Norge,
e-mail: forbundet@steinerbarnehagene.no
Sekretær: Grete Gulbrandsen, telefon: 957 23 918 (mandag).

Steinerbarnehageforbundet er medlem av det internasjonale steinerbarnehageforbundet, IASWECE, www.iaswece.org

Redaktør:

Mette Johannessen.

Redaksjonsråd:

Styret i Steinerbarnehageforbundet i Norge.

Årstidsbrevet henvender seg fortrinnsvis til forbundets medlemmer og er en felles arena for å drøfte faglige spørsmål. Tidsskriftet er også tenkt for alle med interesse for Steinerpedagogikk og barns oppvekstvilkår generelt.

Årstidsbrevet baserer seg på bidrag som inneholder:

- * egne erfaringer, observasjoner og undersøkelser, samt forskning;
- * praktiske gjøremål og pedagogiske innspill;
- * innlegg angående litteratur og kildematerialer;
- * tilbakemeldinger og spørsmål.

Innhold

4	Dikt
Harry Martinson	20	Kjenner vi Kildene til Barnas Dannelse?
Et Etterligningsperspektiv
Astrid H. Sundt
5	Fra redaksjonen	24	Studie i barneobservasjon
Susan Howard
6	Nytt fra styret	27	Instrumentbruk i samlingstund
Frode Thorjussen
8	Referat fra arbeidet i Sør-Afrika
Eldbjørg Gjessing Paulsen	30	Vi på Steinerbarnehagen i Indre Østfold
Torunn Sjøstad
10	Aspekter ved barnets utvikling,
5. Fenomenet Kaspar Hauser
Frode Barkved	32	Svenska sidan:
Det egna huset (vad barnteckningar berättar)
Karin Neuschütz
12	Hva er vesentlig i steinerbarnehage-
pedagogikken?
Susan Howard	34	Utenfor barnehageporten
Margrete Wiig
17	Årstidsfestene, en betraktning.
Høst mot Jul
Grete Gulbrandsen	35	Annonser
19	Jordens høytidsstund
(Leif Wærenskjöld)	36	Julespill
Mari Rise Knutsen
		38	Kalender

omslagsbilder:

fra Gysbrecht van Brederode's breviar, 1400-tallet, Nederland

baksiden: maleri av Bjørg Lobben Roed

Bidrag til neste nummer
sendes til redaksjonen senest:
20. februar, 20. mai, 15.
september, 20 november.

Adresse:
Mette Johannessen,
Birkebeinerveien 18,
2618 Lillehammer.

aarstidsbrevet@hotmail.com

Telefon: 61278246/98836108

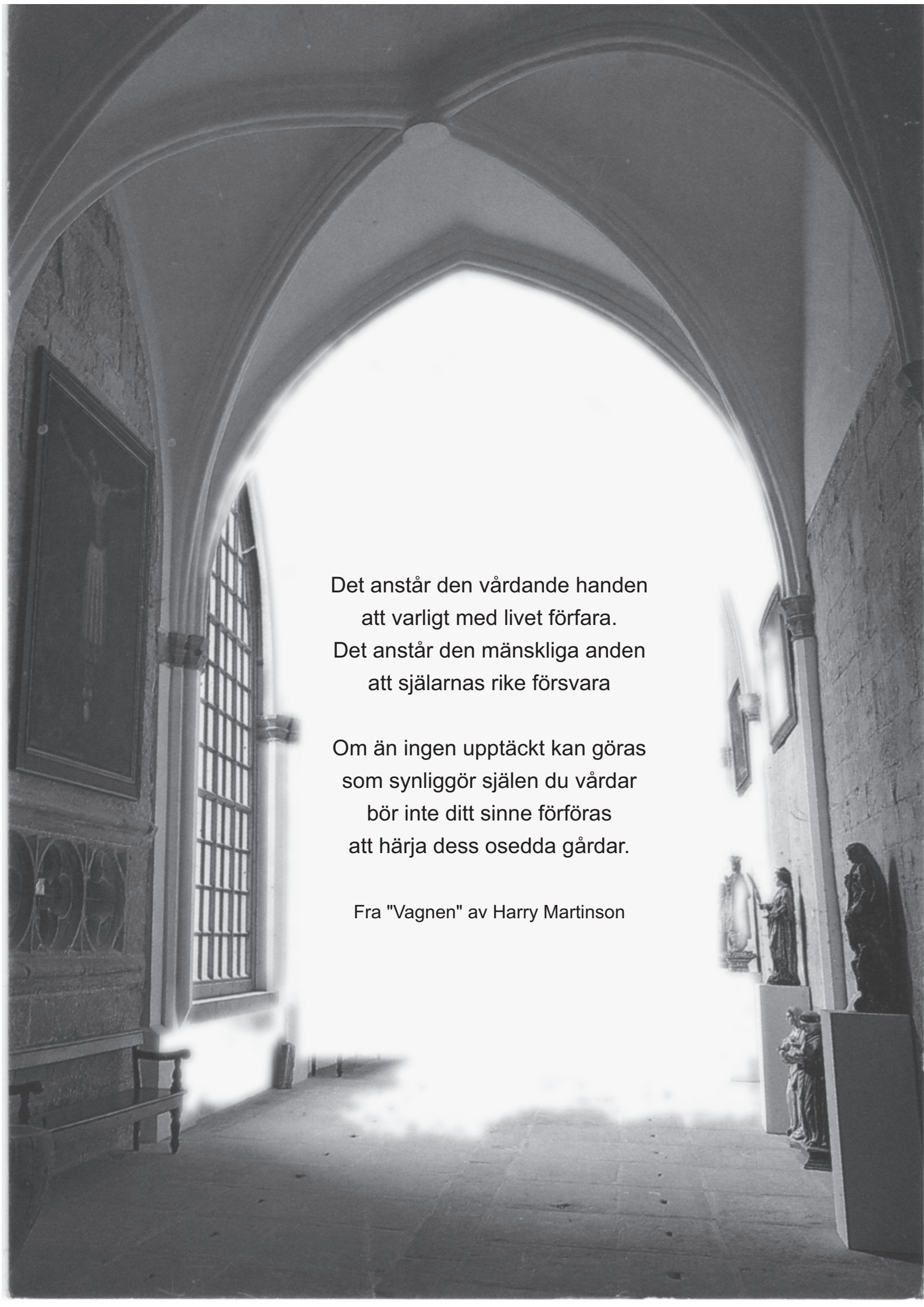
Abonnement:
Årsabonnement koster kr. 200.-.
Abonnementet løper til
oppsigelse foreligger.

Medlemskap i Steinerbarne-
hageforbundet inkluderer et
abonnement.

Stillingsannonser
for medlemsbarnehagene er
gratis.
For andre annonser: kontakt
redaksjonen.

*Omslagsbilde: Inger Brochmann
(med vennlig tillatelse av
Verlag Freies Geistesleben.*

www.iaswece.org

Det anstår den vårdande handen
att varligt med livet förfara.
Det anstår den mänskliga anden
att själarnas rike försvara

Om än ingen upptäckt kan göras
som synliggör själen du vårdar
bör inte ditt sinne förföras
att härja dess osedda gårdar.

Fra "Vagnen" av Harry Martinson

Steinerbarnehagene i Norge

Jeg undres om jorden har noe å si?

Jeg undres om jorden lytter til det som blir sagt?

Young chief i Cayuses-stammen (da han sang om stammens landområder til den amerikanske regjering i 1855)

Kjære lesere,

Jeg har bare hørt et eneste foredrag av Jeshayahu Ben-Aharon. Det var på Felleslærerstevnet i 2006 og noe av det som ble formidlet kom for å bli.

Han talte om fordelingspolitikken i verden, at vi tilhører den gylne milliard som har mer enn nok, og at like mange mennesker ikke overlever på det de har. De resterende fire milliarder strever uopphørlig for å bli som oss her i vesten.

Situasjonen er ekstrem og kaller til bevissthet.

Ifølge Jeshayahu Ben-Aharon er vi oppdratt til å sove sosialt for vår jords tilstand og fordelingsspørsmålet.

Det er, sier han, fryktinngytende å våkne opp til innsikt om dette, for det gir oss et ansvar - et ansvar for den menneskelige familien, dyrene, planeten.

Det ansvaret føles for stort.

Det er et mål for steinerpedagogikken å føre barnet inn i verden på en slik måte at det ikke blir redd for ansvaret.

Førskolelæreren i steinerbarnehagen legger hovedvekten på å harmonisere barnets fysiske utvikling - med sanseinntrykk, rytme og pleie.

Hvorfor?

Jo, fordi den fysiske kroppen er instrumentet som individualiteten, jeget, skal spille på og handle ut i fra senere i livet.

Fra kroppen hentes kraft og initiativ, nettopp der skapes evnen til å ta ansvar og mot til å møte frykt.

Forbindelsen er ikke åpenbar, men den finnes; barnehagen der inne – og verden der ute.

I disse dager tennes det lys i mørket, lanterner og lykter slingrer seg i skumringen. Det er et kjent novembermotiv for steinerbarnehagene.

Så nærmer seg adventstid og forventning. Noen dager midtvinterstid står alt stille.

Og om vi evner å lytte, så kanskje vi hører at det er jorden som taler.

Takk for alle løft til Årstidsbrevsdugnaden.

Mette Johannessen.

Nytt fra styret

Kjære kollegaer!

I høst har styret hatt tre møter med mange oppgaver å ta tak i. En vesentlig sak som kom opp er spørsmålet om hva medlemmene trenger og ønsker at forbundet skal være. Mange utfordringer ligger i tiden. Klarer vi å dekke de behovene som medlemmene har? Så jeg ber alle tenke over hva slags funksjoner og myndighet dere ønsker at forbundet skal ha i fremtiden som det ikke har i dag. Og hvordan kan vi eventuelt imøtekomme nye behov.

Vi har hatt et møte i kunnskapsdepartementet hvor sekretær og leder møtte. Det var et formøte med styringsgruppen som skal utvikle nytt finansieringssystem for barnehagene som trer i kraft fra 01.01 2011. Høringen kommer rundt 1. februar 2010. Der ble alle private aktører hørt i forhold til hvilke ønsker og utfordringer som kan møte oss når det blir rammefinansiering. Dette tar denne styringsgruppen med seg videre for å utarbeide regnemåter, retningslinjer og føringer for det nye finansieringssystemet. Men en ting lovet de: at en krone betyr en krone, enten det er kommunal eller privat eier. Et finansieringssystem som ligner på det Sverige har er tenkt som modell. Leder har forhørt seg med Föreningen for Waldorfläskolor i Sverige hvordan de er fornøyd med sitt finansieringsopplegg. Tilbakemeldingen var utelukkende positiv.

Sekretær og leder har hatt et møte med RSH om forskningsmidler

med forskningsavdeling v/ Rudolf Steinerhøyskolen (leder Bo Dahlin).

Det blir stadig vanskeligere å drive en slik høyskole, i Sverige er det bare blitt som en liten påbygning på vanlig førskolelærerutdanning. Det etterspørres fra staten stadig mer forskning på steinerpedagogikk dersom det skal bevilges penger til oss. Dette må vi stå sammen med Rudolf Steiner-høyskolen om og sørge for at midler til forskning fremskaffes. Vi har mange foreldre som vil ha oss og som ønsker en fremtidsrettet og sterk steinerpedagogikk. Hvordan dette kan gjøres vil vi ta opp med dere på blant annet årsmøte.

Dialogos har vi også hatt et nytt møte med. Sekretær og leder møtte. Det er i ferd med å bli et kommunikasjons- og mediesenter som vi kan samarbeide blant annet med å få hjelp til å føre våre interesser i media, få hjelp til artikkelskriving, være med i samfunnsdebatten osv.

Den første fagdagen for 1.klassepedagoger gikk av stabelen på RSH i regi av instituttet, men på oppdrag fra Steinerbarnehageforbundet og Steinerskoleforbundet. Hit kom ca 40 entusiastiske 1.klassepedagoger. Et flott og nødvendig arbeid er begynt.

Det var litt fra forbundets arbeid.

Da ønsker jeg dere alle en riktig god og rik førjulstid.

Beste hilsen

Björg Lobben Røed, styreleder.

Forbundets styre:

Grete Gulbrandsen (gretegul@gmail.com) er sekretær i 30 % stilling. Hennes engasjement varer til 2014. Grete arbeidet som førskolelærer fra 1973 i privat og offentlige virksomheter. Har vært 10 år i Steinerskolen som klasselærer, men ville tilbake til Steinerbarnehage. Hun er styrer på Steinerbarnehagen på Nordstrand.

Björg Lobben Røed (lo-roed@online.no) er styreleder og arbeider opp mot steinerskoleforbundet, PBL og lovgruppen og har 30 % stilling. Hun er innvalgt til 2015.

Björg har arbeidet med steinerpedagogikk i over 25 år, både i barnehage og skole. Hun er styrer nå i Aurora Steinerbarnehage på Nesodden som hun startet 1990. Hun har vært i styret for Steinerbarnehagene siden 1996.

Mette Johannessen (aarstidsbrevet@hotmail.com) har 10 % stilling som IASWECE-representant og 20 % for å redigere og distribuere Årstidsbrevet. Hun er innvalgt i styret til 2010.

Hun har arbeidet med steinerbarnehagepedagogikk i 20 år, både i Sverige og Norge. For tiden arbeider hun med 6-årsgruppen på Steinerskolen i Lillehammer.

Randi Rokstad Eliassen (randi.rokstad@lyse.net) fra Stavanger er innvalgt til 2010.

Hun har arbeidet i steinerbarnehage siden '80-tallet. Nå er hun styrer i Bukkene Bruse i Stavanger.

BARNEHAGESTEVNET I DRAMMEN

APRIL 2010

BARNEHAGESTEVNET FOR STEINERBARNEHAGENE I NORGE BLIR LAGT TIL PAPIRFABRIKKEN UNIONEN I DRAMMEN 23 -25 APRIL 2010.

HOVEDFOREDRAGSHOLDER, LOUISE DE FORREST, KOMMER MED SITT TEMA: FORELDREARBEID.

BORTIMOT 25 GRUPPELDERE KJENTE OG UKJENTE HAR SAGT JA OG KOMMER MED INTERESSANTE TEMAER.

NÆRLIGGENDE HOTELL ER BOOKET MED 3-5 MIN. GANGASTAND, DRAMMENS VAKRE ERVERDIGE TEATER ER BOOKET TIL ÅPNINGEN AV STEVNET - OG MATEN ER I BOKS!

VI GLEDER OSS TIL Å SE DERE ALLE I ET SPENNENDE URBANT OG RUSTIKT (litt harry?) MILJØ!

VARMT VELKOMMEN SKAL DERE VÆRE!

GOD ADVENTSTID TIL DERE ALLE ØNSKER KOLLEGAER I DRAMMEN

GRO LØKKEN

Gro Løkken (groeland@online.no) fra Drammen er innvalgt til 2011.

Hun har i en årrekke arbeidet med helsepedagogikk i Sverige. De siste 14 årene har hun arbeidet i steinerbarnehagen i Drammen og har bl.a. startet ny barnehage der.

Mari Rise Knutsen (mari.rise.knutsen@hotmail.com) fra Oslo er innvalgt til 2012.

Hun har arbeidet flere år i offentlig barnehage. Hun er steinerførskolelærer og har de siste årene arbeidet ved Eventyrbrua Steinerbarnehage.

Sigbjørn Hegland (sigheg@gmail.com) fra Stavanger er innvalgt til 2013.

er utdannet på deltidsutdanningen på RSH, ferdig 2007. Har arbeidet mange år i Bukkene Bruse, Stavanger, er nå styrer i Blå Steinerbarnehage, Stavanger.

Astrid Helga Sundt (astrid.sundt@gmail.com) fra Bergen er innvalgt som vara til 2013.

tok master på RSH 2007. Har arbeidet mange år i Tryllefløyten, Bergen.

Hege Næsheim (hege@nexit.com), som arbeider ved Solrosen Steinerbarnehage i Oslo, er innvalgt som vara til 2012.

Referat fra arbeidet i Sør-Afrika

september/oktober 2009

Igjen var tiden inne for mitt årlige "oppdrag" i Sør-Afrika.

27. august ankom jeg Sør-Afrika. Vinteren var over i Cape Town og alle ventet på våren, men den så ut til å drøye. Det var surt og kaldt og ulltrøye brukte jeg hele tiden mens jeg var der!! og fortsatte da jeg kom hjem til høstværret i Norge!

Men du får fort varmen i deg i møte med alle de kjente og kjære som holder arbeidet i gang år etter år. Alle er på plass og nye utfordringer står for døren. Det er stadig vekk de aller minste som gir oss mest bekymring og det trengs flere tiltak for å bedre deres situasjon, et arbeid som nå er i gang.

I løpet av de fire ukene jeg var i Cape Town har jeg hatt flere oppgaver, blant annet undervisning av deltidsstudenter og veiledning rundt om i barnehagene, begge deler er utrolig spennende!

Undervisning

Den første uken gikk med til undervisning av studenter i 2. klasse deltid. De skulle ha om fortellerkunst og hvordan legge grunnlag for

skrive og leseferdigheter i barnehagen. Bøker er mangelvare blant barn i Townshipene, derfor er det viktig at de finnes i barnehagene. Vi snakket om hvilke bøker, og hvordan vi skulle bruke dem sammen med barna. Det ble en interessant og lærerik økt sammen med 25 studenter, svarte, fargede og hvite med ulik bakgrunn og kultur. I tillegg måtte alle lage en egen historie som passet til aldersgruppen 4-5 år. Den ble fortalt, eller lest for oss, noe som førte til alvor og latter. De fleste formidlet historien på engelsk, mens andre fortalte på xhosa. Det var ekstra spennende. Utrolig hva man får med seg av stemningen selv om en ikke forstår selve ordene. I løpet av denne perioden ble det jobbet intenst, og noen rakk også å tegne et bilde med en historie som en forløper til bevegelig billedbok.

Besøk i barnehagene

Jeg besøkte flere barnehager og konsentrerte meg om de som hadde flest barn under tre år. Det er stor forskjell i de ulike barnehagene, men dessverre er det altfor mange med dårlig kvalitet både når det gjelder miljø og kompetente voksne.

foto Eldbjørg G.P. 2009

At primærbehovene blir dekket er selvfølgelig viktig, men selv om det tilsynelatende blir utført, er det mangler både når det gjelder stell og ernæring. MEN, det som er godt å se flere steder, er at kontakten de voksne har med barna, særlig den eldre generasjonen, er tilstede. Likevel trengs det mer kunnskap og bevisstgjøring om hva som trengs og hvordan møte et lite barn. Og det trengs tiltak til å endre på forholdene de lever under.

De fleste stedene er det:

- dårlig inne miljø, lite rom for bevegelse for barna
- for lite tid og mangel på personell til omsorg og berøring
- lite kunnskap og mulighet for sunn og næringsrik kosthold
- elendig utstyr og plass til hygiene og stell
- altfor få senger, eller soveplasser
- lite med leker og lekemuligheter
- lite lys (mørke rom) og farger
- i det hele tatt det finnes lite som gir stimuli til sansene, som bevegelse, berøring, balanse

Likevel ser vi voksne som gjør det beste ut av situasjonen og gir dem mat og stell så godt de kan, men det er ikke nok. Med altfor mange barn og få muligheter kan vi spørre oss, hva er det disse barna kan etterligne? Hva kan de lære i forhold til sin utvikling som menneske, når det gjelder å gå, snakke og utvikle evne til tankevirksomhet?

Det er det som bekymrer! Derfor prøver vi å sette inn alle de krefter og ressurser vi kan finne til et:

Et nytt prosjekt

Samarbeid mellom Norge/S-Afrika for å skape et bedre tilbud til 0-3 åringer rundt om i Townshipene i CapeTown.

I de to siste referatene mine fra arbeidet i Cape Town har jeg uttrykt min og mange andres bekymring for de minste barna og fortalt hvordan realitetene er.

Planen er at vi skal bygge opp, eventuelt forandre en av barnehagene til et sted hvor barna får de muligheter de trenger. Tanker og ideer har vært utvekslet og vi har samlet inn penger de siste to årene, blant annet overskuddet fra barnehage stevnet i Arendal går til dette prosjektet.

Jeg har vært i kontakt med flere mennesker som deler vår bekymring og denne gangen knyttet jeg kontakt med Helen Stotko (leder for CCE, Center for Creative Education)

Vi har hatt jevnlige møter og sett på behovene og hva vi kan gjøre.

CCE har et samarbeid med den tyske stat og Freunde der Erziehungskunst som sender 27 frivillig ungdom til Cape Town. De skal være der ett år og hjelpe til og arbeide i Townshipene. Fokuset har vært rettet mot de aller minste og de frivillige

ungdommene er plassert i barnehager hvor de har barn fra 0-3 år. Det har vært en stor hjelp allerede, både fordi de er en ekstra ressurs på avdelingene, men også fordi de prøver å fornye der det trengs mest. De lager leker, syr puter og tepper, gjør rent, har nærkontakt med barna osv... Vi håper dette blir et samarbeid som kan vedvare i noen år fremover.

CCE og Stjerneglimt ønsker å bygge opp en barnehage som kan være en slags modell for hvordan de minste barna burde ha det for å kunne utvikle seg best mulig på alle plan. Det betyr ett sted hvor inne og utemiljøet er så optimalt som mulig, hvor barna får sunn og næringsrik mat, nok stell og søvn, nok rom og stimuli for sanseopplevelser, og voksne som har kunnskap og erfaring.

Helen og jeg er i gang med dette prosjektet, men vi trenger flere som kan være med på å støtte dette arbeidet. Vi trenger særlig økonomisk støtte for å få dette til. Mer om prosjektet vil komme etter hvert.

I løpet av ukene jeg var der nede hadde jeg to små kurs om "baby-care". En lørdag og en offentlig fridag ble brukt til disse kursene. Grunnen til det var at alle arbeidet i uken og det var vanskelig å komme fra, derfor måtte alle bruke en fridag for delta

Minikurs:

Hvem er barnet(babyen)? Hvilke behov har det? Og hva kan vi gjøre med de midlene vi har til rådighet i øyeblikket?

Både ansatte ved barnehagene og de frivillige ungdommene fra Tyskland var invitert

Den ene dagen var vi 27 deltagere, 6 frivillige og 21 ansatte. Andre dagen var vi 21 deltagere, 15 frivillige og 7 ansatte.

Det ble et spennende samarbeid med livserfarne kvinner i alle aldre og ungdommer på 18/19 som alle var interessert i små barn. Tror de lærte mye på kort tid, ikke bare hva som ble formidlet gjennom kurset, men gjennom alle spørsmålene og tankene som kom frem fra deltagerne. Vi var alle enige om at på tross av mangler og elendige forhold, var spørsmålet hvordan vi som voksne forholder oss til barnet, og hvordan vi møter det som opptok oss mest. Relasjonen mellom den voksne og barnet er det viktigste.

Bildet, som ble tatt i en av barnhagene, sier det meste!

Igen ønsker jeg å takke IASWECE og Stjerneglimt som gjør det mulig for meg å dra hvert år til S-Afrika

Eldbjørg Gjessing Paulsen oktober 2009

ASPEKTER VED BARNETS UTVIKLING.

Belyst gjennom syvårsperiodene.

Frode Barkved.

5. Fenomenet Kaspar Hauser i en pedagogisk kontekst.

*Med vennlig tillatelse av forfatteren vil vi gjengi
Frode Barkveds "ASPEKTER VED BARNETS
UTVIKLING" i denne og kommende utgaver av
Årstidsbrevet.*

En maimorgen i 1828 sto en seksten års gammel gutt utenfor et hus i Nürnberg. I hånden hadde han et brev fra en anonym bonde. Gutten svaiet der han sto. Han kunne ikke føre en samtale. Men han kunne si en setning. Denne setningen gjentok han til gjengjeld om igjen og om igjen: "Jeg vil være en slik rytter som min far var".

Gutten kalte seg Kaspar Hauser, og den faren han gjerne ville ligne, vet ennå ingen hvem var.

Det har blitt skrevet over 3000 bøker om denne gåtefulle skikkelsen. Og det er lett å forstå at hans historie og hans fremtoning skapte sensasjon i samtiden, og fremdeles fascinerer oss.

Saken var den at Kaspar Hauser hadde levd "hele sitt liv i en celle på noen få fot. Han hadde hatt en tøyhund, to trehester og to røde silkebånd å leke med. Hver morgen hadde han våknet og funnet vann og brød innenfor døra. Han hadde aldri sett noe annet menneske før helt mot slutten av innesperringen, da en mann hadde lært ham å skrive navnet sitt og siden fraktet ham til utkantet av Nürnberg." ¹

Den videre historie om Kaspar Hauser – også kalt "Europas barn" - er meget spennende og dramatisk, men det som i

denne sammenheng skal oppta oss er hans svært utviklede sanser:

"Han kunne lese i stummende mørke. Høye lyder reduserte ham til en klynkende bylt. En smertefull berøring kunne få ham til å gråte i timevis. Og i sin egen livsberetning forteller han om hvordan luktene der ute i den nye verden var så sterke at han falt om." ²

Hans pleiefar og lærer, professor Georg Friedrich Daumer, gir i sine "Mittheilungen über Kaspar Hauser" en del beskrivelser på guttens sterke sanseintensitet. Her kommer det frem at organene hans var så fintfølede og fornemmelsene hans så subtile, at de ofte gikk utover det enkelte sanseorgans område og gjorde hele kroppen hans til sanseorgan. Videre leser vi at den minste smule kjøttekstrakt, kaffe eller te, krydder eller søtsaker, alkohol, selv melk, gav ham feber, hodepine og kuldegysninger, til og med angstfulle hallusinasjoner. Alle lukter trengte seg på ham med en voldsom intensitet, selv duften fra en rose, som de aller fleste ville karakterisert som behagelig, opplevde Hauser som stank. Det var ikke bedre med lukten av kjemiske og medisinske stoffer. Disse gav ham fornemmelsen av kulde, oppstøt og svette.

Vi får også en beskrivelse av hvor fintfølede luktesansen var, også når det gjaldt avstander:

"Han kunne lukte innholdet av en tilproppet

flaske på tre skritts avstand. Når han på spaserturer kom femti skritt fra en tobakksmark fikk han feber, og nærmet han seg en kirkegård fikk han heftige rystelser, oppstøt, varmekornemmelser fra magen og oppover, og svettet sterkt.”³

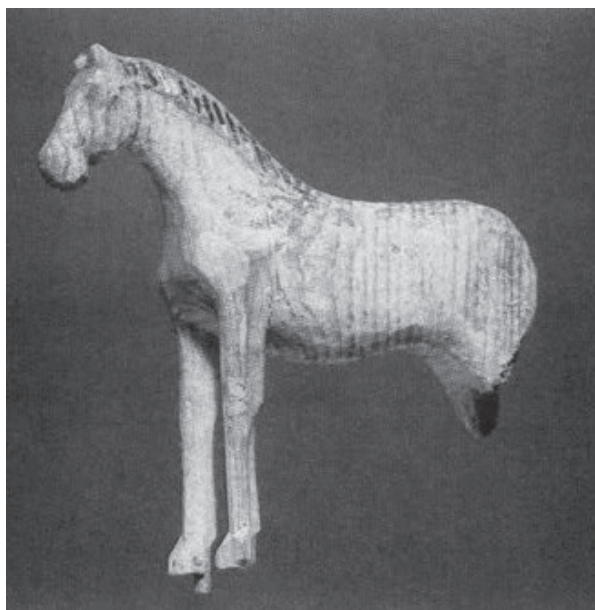
Også på andre sanseområder var Hauser utstyrt med en usedvanlig sanseintensitet. Man kan for eksempel snakke om en mildest talt sterkt utvidet varmesans og berøringssans:

”Levende veseners nærhet følte han som et lufttrekk av forskjellige varmegrad, kaldere jo varmere gjenstanden var og omvendt. Når man bak hans rygg rakte hånden ut mot ham, følte han det, og vendte seg forskrekket om og trodde at man hadde rørt ved ham.”

Det ble forsøkt på en spasertur i 125 skritts avstand og bevitnes foruten av Daumer selv også av professor Hermann fra München og en annen av hans midlertidige pleiefedre Friherre von Tucher.

Videre ga synet av fullmånen ham ”kuldegysninger og trykk for brystet. Han befant seg alltid ille ved fullmånetider. Ennå sterkere virket tordenvær. Lynene smertet ham i øynene som nålestikk, og torden fikk ham til å ryste av kulde...”⁴

Det fins også mye som taler for at Hauser, på samme måte som han fornemmet ”berøring” på lang avstand, også fornemmet, eller sanset, andre menneskers intensjoner. Professor Daumer beretter at han en uke før det første mordforsøket var meget urolig og ”liksom ante en stor fare”. Hauser fikk anfall av kuldegysninger og angst uten noen

åpenbar grunn.⁵ *

Et annet fenomen ved tilfelle Hauser var hans sterke imitasjonsevne:

”Et par dagers undervisning var nok for ham, som til sitt sekstende år ikke hadde talt et ord, til å lære seg å si noen setninger så godt at de som traff ham for første gang kunne tro at de hadde ført en samtale med ham. Men han hadde kun lært setningene ved å etterligne lyden, uten den minste anelse om hva ordene betydde. (...) Så sterk var denne etterligningsevne at han hele sitt liv igjennom beholdt den bayerske bondedialekt som var blitt talt til ham først av hans ukjente vokter, og siden fangevokterens kone.”⁶

Et tredje fenomen handler om hvordan tale og bruk av gester og mimikk var en enhet hos den sekstenårige Hauser. Det beskrives at han, når han talte, alltid ledsaget ordene med ivrige armbevegelser. Når han var sterkt opptatt av stengte han av alle andre hørselsinntrykk, og gikk tilbake til den normale tilstand med en rystelse eller et rykk. ”Når han lo åpnet han munnen, og øynene lyste, - hele personen kom i bevegelse. En hver sinnsstemning og veksling tegnet seg øyeblikkelig i ansiktet hans. Når han konsentrerte sin oppmerksomhet sterkt, eller anstrengte seg med et eller annet, fortrakk munnen seg krampaktig til venstre side, og venstre arm beveget seg.”⁷

Et fjerde fenomen var Hausers måte å forbinde seg med omgivelsene på: ”Han tålte ikke at noen i hans nærvær tilførte et eller annet vesen det minste ondt, heller ikke for spøk. ”Det gjør altfor ondt på meg selv” sa han. Han gråt av medlidenhet med syke eller fangne dyr.”⁸

* Kaspar Hauser ble utsatt for to mordforsøk. Den annen gang lyktes forsøket, og han døde 21 år gammel.

¹ Sandmo, historiker og forsker. Fra artikkel i Magasinet – Dagbladet 9. februar 2002.

² Samme.

³ Johannes E. Hohlenberg. ”Kaspar Hauser. En sjæls tragedie”. Nyt Nordisk Forlag København – 1923. s. 44-45

⁴ Samme, s. 46

⁵ Samme s. 51

⁶ Samme s. 130

⁷ Samme s. 47

⁸ Samme s. 47

Hva er vesentlig i Steinerbarnehagepedagogikken?

Av Susan Howard

Finnes det en "Steinerlæreplan" for tidlig barndom, for barnehagen? Er det spesielle aktiviteter - som dukkespill eller maling vått-i-vått for eksempel - som er anbefalt eller som man *må* i et Steiner-opplegg? Er det spesielle materialer og innredninger - laserte vegger med myke farger, håndlagde leker, naturlige materialer, bivoksfarger - som er vesentlige ingredienser i en Steiner-setting? Hva er det som gjør Steinerbarnehagepedagogikken "steinersk"? Rudolf Steiner snakket ved flere anledninger om det som er vesentlig i oppdragelse og barnehagepedagogikk. Hans ord kan kaste lys over hva han betraktet som vesentlig:

I det vesentlige er det ingen annen utdanning enn selvutdanning, samme hvilket nivå vi befinner oss på. Dette er anerkjent i sin fulle dybde innen antroposofien, som gjennom åndelig forskning har bevisst kunnskap om gjentatte jordeliv. All utdanning er egen-utdanning, og som lærere kan vi kun legge til rette grunnlaget for barnas læring. Vi må sørge for de beste betingelser der barna - gjennom vår ivaretagelse - kan utvikle seg i overensstemmelse med sin skjebne. Dette er holdningen lærere må ha overfor barn, og en slik holdning kan kun utvikles gjennom en evigvarende oppmerksomhet om dette faktum. (Rudolf Steiner, The Child's Changing Consciousness)

Det viktige element i barnehagealder er således rett og slett oppdrageren, som skaper og har innflytelse på barnas omgivelser, ikke bare gjennom utstyret, aktiviteter og dagsrytmen, men viktigst gjennom hennes egne kvaliteter og hennes relasjoner til barna og de andre voksne i barnehagen, til foreldrene, til barnehagens daglige liv og til det som rører seg og lever på jorda. Disse kvaliteter, som inkluderer både ytre og indre holdninger og gester, gjennomsyrrer grunnlaget i den tidlige barndom og influerer dypt på barna som tar dem opp (i seg) gjennom hermingprosessen. Resultatene av slike erfaringer kommer til syne mye senere i barnets liv gjennom sinnsstemninger, tendenser og holdninger i forhold til livets muligheter og utfordringer.

Når vi ser slik på det vil oppdragelse av barn i første

sjuårsperiode kreve en stadig pågående, nærmest evigvarende selvutviklingsprosess i den voksne. Hvis vi igjen spør hva som gjør Steineropplegget til "Steiner" vil vi søke mindre etter svarene i de spesielle aktivitetene eller rytmene eller materialene og utstyret og mer se i hvilken utstrekning disse ytre aspekter er harmoniske uttrykk for oppdragerens indre kvaliteter, holdninger, ferdigheter og intensjoner - alt som kan ha helsegivende effekt på barna, både i øyeblikket og for resten av deres liv.

De av oss som har begitt oss inn på denne veien som steinerpedagoger, enten som barnehagepedagoger eller som veiledere (mentors) skulle aktivt spørre oss hvorledes kvaliteter som er vesentlig for en sunn utvikling for små barn lever i vår egen gruppe av barnehagebarn, i våre egne daglige liv og i vår egen indre øvelsesvei.

Rudolf Steiner snakket ved mange anledninger om at kunnskap som er vesentlig for sunn barnehagepedagogikk skulle inkludere følgende aspekter:

- I. Kjærlighet og varme
- II. Omsorg for omgivelsene og næring for sansene
- III. Kreativt, kunstnerisk utviklingsarbeid
- IV. Meningsfull voksenaktivitet som eksempel for barnas herming
- V. Fri, oppfinnsom lek
- VI. Beskyttelse for barndomskreftene
- VII. Takknemlighet, ærbødighet og undring
- VIII. Glede, humor og lykke
- IX. Voksne omsorgspersoner som arbeider på sin egen utviklingsvei

De følgende korte beskrivelser av disse kvaliteter og beslektede spørsmål kan muligens stimulere til dialog og egen refleksjon.

I - Kjærlighet og varme

Barn som lever i en atmosfære av kjærlighet og varme, og som har ekte gode eksempler å imitere rundt seg, lever i sitt rette element. (Rudolf Steiner: Barnets oppdragelse)

Mer enn noen programmessig tilnærming til oppdragelse i tidlig barndom vil kjærlighet og varme skape basis for

utvikling. Disse kvaliteter er uttrykt i geberdene som lever mellom voksen og barn, i barnas oppførsel mot hverandre og også i de sosiale relasjoner blant de voksne i barnehagen. Med andre ord, disse to aspekter former det sosiale samfunn i tidlig barneoppdragelse. Når RS besøkte klassene i den første Waldorfskolen var han kjent for at han spurte skolebarna: Elsker du din lærer?

Spørsmål vi kan stille oss selv som steinerbarnehagepedagoger kan være følgende:

- Lever kjærlighet og varme i atmosfæren?
- Hvordan kommer dette til uttrykk i samspillet mellom voksen og barn?
- Hvordan kommer dette til uttrykk i barnas oppførsel overfor hverandre?
- Hvordan er de sosiale relasjoner mellom de voksne på avdelingen?

Mindre synlig i løpet av dagen, men også av stor verdi er disse samme kvaliteter av kjærlighet og varme i relasjoner med kolleger utenfor klasserommet, med foreldrene og med den ennå videre krets:

- Hvordan er relasjonene mellom pedagogene og foreldrene?
- Hvordan er relasjonene mellom kollegene i barnehagegruppene og på resten av skolen? Hvordan arbeider vi med konflikt?
- Er barnas omgivelser fylt av kjærlighet, varme og støtte?

II - Omsorg for omgivelsene og næring for sansene

Den viktigste oppgaven for barnehagepedagogen er å skape den "rene fysiske omgivelse" rundt barna. "Fysisk omgivelse" må forstås på videst tenkelige måte. Det omfatter ikke kun det som skjer og er rundt barna materielt sett, men alt som hender i barnas omgivelser, alt som kan opptas av deres sanser, som kan arbeide på barnets indre krefter fra det fysiske området som omgir dem. Dette inkluderer all moralsk og umoralsk handling, all meningsfull og meningsløs oppførsel som barn blir vitne til. Rudolf Steiner: Barnets oppdragelse.

Barnehagepedagogikken er dypt og inderlig knyttet til barnets egen fysiske kropp og sensoriske erfaring. Derfor må de fysiske omgivelser, innendørs som utendørs, sørge for å nære de ulike mulighetene for barnets aktive selvoppdragelse. Ved å integrere mange forskjellige elementer og ved å bringe dem i meningsfull, forståelig og harmonisk orden sørger den voksne for omgivelser som er tilgjengelig for det lille barnets forståelse, følelse og aktive vilje. Slike omgivelser understøtter basis for utvikling av følelse av samhörighet. Barnet oppfatter ubevisst den kjærlighet, omtanke, de intensjoner og bevissthet som uttrykkes gjennom den **ytre** møblering og materialvalgene i rommet. Gjennom de **indre** kvaliteter opptas et moralsk grunnlag for barnets utvikling; omgivelsen er "besjelet" og gir næring.

Den voksne skaper ikke bare de fysiske omgivelser, men også de tidsmessige omgivelser, idet hun skaper en kjærlig, levende og ordnende puls gjennom rytme og repetisjon. Gjennom denne sunne åndingsprosess oppnår barnet en type trygghet og tillit i hans eller hennes forhold til verden. Her kan vi spørre:

- Inngir barnehageomgivelsene disse kvaliteter av orden, omsorg, gjennomslutthet og mening?

Hva uttrykkes gjennom den ytre møblering og materialvalg?

- Gir stedet/rommet/plassen tilstrekkelig muligheter for nærende erfaring når det gjelder egenbevegelse, balanse og velbefinnende?
- Er de daglige aktiviteter integrert i en sunn tidsstrøm hvor overgangene blir så smidige og umerkelige som mulig?
- Er det muligheter for livlig, gledesfylt fysisk bevegelse så vel som for mer introvert, lyttende erfaring? For erfaringer i store grupper, smågrupper og i ensomhet?

III - Kreativt, kunstnerisk utviklingsarbeid

...for å bli sanne oppdragere er det vesentlig at man blir i stand til å se det sanne estetiske element i arbeidet, å bringe en kunstnerisk kvalitet inn i arbeidet, i oppgaven. ... Hvis vi bringer inn dette estetiske element, da begynner vi å komme nærmere det som barnet vil ut fra dets egen natur. (RS, A Modern Art of Education)

I barnehagetiden er kunsten å undervise kunsten å leve. Læreren er en kunstner når det gjelder hvordan hun fornermer og forholder seg til barna og til dagliglivets aktiviteter. Hun "orkestrerer" og "koreograferer" rytmene for hver dag, uken og årstiden på den måten at barna kan puste fritt i en levende struktur. I tillegg tilbyr læreren barna muligheter for kunstneriske erfaringer gjennom sang og instrumental musikk, bevegelse og gester (som inkluderer rytmiske spill og eurytmi), tale og språk (som inkluderer vers, rim, regler og historier), modellering, maling med vannfarger og tegning, dukkespill og marionetteteater.

Her kunne vi spørre:

- Hvordan lever kunstene i barnehagen, i læreren og i barna?
- Hvordan er den rytmiske tidsstrømmen formet?
- Er læreren kunstnerisk engasjert i husholdets kunst og arbeidsprosesser?
- Hvordan blir barnets kreative, kunstneriske erfaring pleiet gjennom utstyr og leker i barnehagen?
- Er barna kreative og kunstneriske i sin forestillingslek, i sosiale interaksjoner og i lekens prosesser?
- Er lærerens arbeid med enkeltbarn både praktisk, fantasirik og oppfinnsom? Hvilke forestillinger impulserer hennes arbeid?
- Gjør læreren kreative kunstneriske bestrebelser? Arbeider hun med å fordype sin egen forståelse og erfaring av hva som menes med å være kunstnerisk?

IV - Meningsfull voksenaktivitet som eksempel for barnas herming

Barnehagepedagogens oppgave er å oppta i seg de praktiske aktiviteter fra dagliglivet så de kan hermes av barnet gjennom lek... Barnas aktiviteter i barnehagen må være hentet direkte fra livet selv og ikke "uttenkt" av de voksnes intellektualiserte kultur. Det viktigste i barnehagen er å gi barna muligheten til direkte å herme livet selv. (RS, The Child's Changing Consciousness)

Barna lærer ikke gjennom instruksjoner eller

påminnelser, men gjennom herming... Godt syn vil utvikles hvis omgivelsene har de rette forhold for lys og farger, mens det fysiske grunnlag for sunn moralsk sans vil bli lagt i hjerne og blodsirkulasjon hvis barna er vitne til moralske handlinger i sine omgivelser. (RS, Barnets oppdragelse)

Ekte, meningsfullt, hensiktsfullt arbeid som er tilrettelagt for barnets behov er i overensstemmelse med barnets naturlige og medfødte indre behov for aktivitet og er en enormt grunnleggende oppdragende aktivitet. Derfor skal læreren isteden for å tilby "uttenkte", konstruerte prosjekt og aktiviteter for barna, fokusere på sitt eget meningsfulle arbeid gjennom aktiviteter som nærer de daglige og årstidsmessige aktiviteter i rommet: barnas egen hygiene, matlaging, baking, hagearbeid, klesvask, husvask, og vedlikehold av lekene og utstyret de omgir seg med.

Dette skaper en atmosfære av frihet som hvert enkelt barns individualitet kan være aktiv i. Intensjonen er ikke at barna kopierer den voksnes ytre bevegelser og handlinger, men heller at de erfarer holdningen i det indre arbeidet: hengivelsen, omsorgen, hensikten, hvor fokusert man er og den voksnes kreative åndelighet. Og så i neste omgang er hvert enkelt barn fri til å handle som en kunstner gjør på hans eller hennes egen måte, gjennom kreativ fri lek og aktiv bevegelse, i overensstemmelse med hans eller hennes egne indre behov og muligheter.

Her kunne vi spørre:

- Hvordan lever meningsfullt voksenarbeid i gruppen, både innendørs og utendørs?
- Ser det ut som omsorgspersonen, ytre og indre sett, med entusiasme og på en kunstnerisk måte er i stand til å hengi seg til livets virkelige aktiviteter og voksenarbeid?
- Framstår omsorgspersonen engasjert kunstnerisk i en kreativ prosess?
- Er hennes arbeidsaktiviteter ekte meningsfulle og hensiktsfulle, i en logisk rekkefølge som barnet kan begripe?
- Hermer barna den voksnes arbeid gjennom sin lek (ikke nødvendigvis hennes ytre handlinger, men kanskje viktigere: de indre bevegelser i hennes arbeid)?
- Hvilke kvaliteter uttrykkes i barnas lek?

V - Fri, oppfinnsom, fantasirik lek

Når det gjelder barnets lekeaktivitet kan vi kun legge til rette betingelsene for læring. Det som oppnås gjennom lek kommer grunnleggende fra barnets egenaktivitet, gjennom alt som ikke kan bestemmes av fastsatte regler. Den reelle læringsverdien ved leken ligger i det faktum at vi ignorerer våre regler og begrensninger, våre pedagogiske teorier, og tillater barnet å leke fritt uten begrensninger. (RS, Selv-Education in the Light of Anthroposophy).

Og så, en tilsynelatende motsatt anbefaling:

Å gi anvisning og veiledning i lek er en av de viktigste oppgavene i bevisst undervisning, som vi må kunne kalle den undervisningen som er rett for menneskene. ... Barnehagepedagogen må skolere sin observasjonsevne for å utvikle et kunstnerisk øye så hun kan oppdage den individuelle kvalitet i hvert enkelt barns lek. (Uoversatt foredrag, RS 24.feb 1921 i Utrecht, Holland)

Små barn lærer gjennom lek. Ethvert barn nærmer seg leken på en helt individuell måte, ut fra sin unike sjelelige og åndelige konfigurasjon og ut fra sine egne unike erfaringer fra den verden de lever i. I tillegg kan måten hvert barn leker på vise seg som et blide på hvordan han eller hun vil arbeide ut fra sin skjebne som voksen.

Lærerens oppgave er å skape omgivelser som understøtter muligheten for sunn lek. Disse omgivelser inkluderer den fysiske verden som omgir barnet, som møbler og lekeutstyr; det sosiale miljø av aktiviteter og sosial samhandling; og det indre åndelige miljø av tanker, hensikter og forestillinger fra den voksne.

Relatert til barnas lek i barnehagen kunne vi stille de følgende spørsmål:

- Hvordan er kvaliteten på barnas lek, og hvor lenge varer den? Er den aktiv, dynamisk, sunn, kreativ? Styrer barna seg selv og er de dypt engasjert, sosialt og individuelt?
- Hvordan kan barnehagepedagogen forene disse to tilsynelatende motsatte utfordringer: å tillate barnet å leke fritt uten begrensninger og veilede, instruere og tilrettelegge for å utvikle sunn lek?
- Hvilke temaer og forestillinger ligger til grunn for den frie leken i barnehagen?
- Er lekemateriellet slik at det gir flere og åpne muligheter for kreativitet, sosial samhandling og kroppslig bevegelse?
- Er det muligheter for mange forskjellige lekeaktiviteter utendørs? Hvordan er barna aktive utendørs, sammenlignet med innendørs? Hvor mye tid for innendørs vs. utendørs lek?

VI - Beskyttelse av barndomskreftene

Til tross for at det helt klart er nødvendig at alle mennesker må være fullstendig våkne senere i livet, må vi tillate barnet å bli så lenge som mulig i den fredfylte, drømmeaktige tilstand billedannende forestillingsverden i de tidlige barneår. For hvis vi tillater barnets organisme å vokse seg sterk på denne ikke-intellektuelle måte vil han/hun senere i livet få den rette utvikling av intellektet som trengs i verden i dag. (RS, A Modern Art of Education).

Den levende, våkne drømmetilstanden i det lille barnets bevissthet må tillates å vokse og utvikle seg i barnehagegruppen. Dette betyr at læreren så mye som mulig må være tilbakeholden med muntlige instruksjoner; isteden må hennes bevegelser og handlinger være modell for barnets herming, og kjente rytmer og aktiviteter må legges til rette i sammenheng slik at behovet for muntlige instruksjoner reduseres. Enkle, arketypiske bilder i historier, sanger og leker gir "fordøyelige" erfaringer som ikke krever intellektuell eller kritisk tenkning eller forklaringer.

Her kunne vi spørre:

- Er det slik at atmosfæren i rommet gir grobunn og næring for en forestillingsmessig, ikke-ennå-intellektuell-våken bevissthet i barna?
- Tillates barna å dukke fullstendig ned i leken uten unødvendige instruksjoner og muntlige anvisninger fra de voksne?
- Får lekeprosesser pågå til de er ferdige eller blir de avbrutt?

- d. Hersker "gruppebevissthet" i gruppens aktiviteter, eller kunne det hende at man plukker ut enkelte til spesielle privilegier og tilbyr valg som får barna på et annet spor?
- e. Inviterer læreren barna til å delta i aktiviteter som ringen eller fingerleker gjennom en egen aktivitet eller venter hun for å se om barna er "ferdig" eller forklarer med ord hva som kommer?

VII - En atmosfære av takknemlighet, ærbødighet og undring

En atmosfære av takknemlighet skulle naturlig oppstå i barna gjennom kun å iakttak takknemligheten de voksne føler når det mottar det som gis fritt fra andre, og hvordan de uttrykker denne takknemlighet. Hvis et barn sier naturlig "tusen takk"- ikke etter påtrykk fra andre men simpelthen gjennom herming – da er det nedlagt noe som barnet vil ha nytte av hele livet. Ut av dette vil det utvikle seg en altomfattende takknemlighet mot hele verden. Denne kultivering av takknemlighet er av største viktighet. (RS, The

Child's Changing Consciousness)

Ut av disse tidlige gjennomgripende erfaringer av takknemlighet begynner den første spede mulighet for kjærlighet som er dypt forankret i hvert enkelt barn, å gro også i det jordiske livet.

Hvis vi i løpet av den første periode av livet skaper en atmosfære av takknemlighet rundt barnet, så - ut av denne takknemlighet overfor verden, overfor hele universet og også ut fra takknemlighet over å være i stand til å være i denne verden - vokser det fram en dyp og varm følelse av hengivenhet som er rettskaffen, ærlig og sann. (RS, The Child's Changing Consciousness)

Dette er grunnlaget for det som vil bli til egenskaper som dyp og inderlig kjærlighet og troverdighet senere i livet, for målbevissthet og lojalitet, for ekte beundring for andre, for varm åndelig eller religiøs hengivenhet og for å stille seg helhjertet inn som en tjener av verden.

Her kunne vi spørre:

- a. Hvordan lever takknemlighet, ærbødighet og undring i barnehagen?
- b. Kommer dette til naturlig uttrykk hos voksne og barn?
- c. Er uttrykkene spontane, ekte og usentimentale?

VIII - Glede, humor og lykke

Barnas glede i og med omgivelsene må derfor bli regnet blant de krefter som bygger og skaper de fysiske organer. De trenger lærere som er glade og som handler i glede, og mest av alt med ærlig, ekte kjærlighet. Slik kjærlighet som strømmer varmt gjennom barnas fysiske miljø kan man bokstavelig talt si modellerer formene for de fysiske organene. (RS Education of the Child)

Hvis du setter opp et surt ansikt så et barn får inntrykk av at du er en sur person kan dette ødelegge barnet for livet. Hva slags skoleplan du lager er ikke så viktig; det som er viktig er hva slags person du er. (RS, The Kingdom of Childhood.)

Her kunne vi utforske følgende spørsmål:

- a. Lever lykke og glede i denne gruppen av barn og deres oppdragere?
- b. Hvordan holdes pedagogens seriøsitet og ærlige strev i dynamisk balanse med humor, lykke og "ærlig, ekte kjærlighet"?
- c. Er det stunder med latter og lystighet i rommet? Hvordan lever humor i fellesskapet mellom barn og voksne?

IX - Voksne omsorgspersoner som arbeider på sin egen utviklingsvei

For det lille barnet før tannfellingen er læreren selv det viktigste element i undervisningen. (RS, Essentials of Education)

Tenk bare hvilke følelser som stiger opp i sjelen til barnehagepedagogen som forstår: det som jeg utfører for dette barnet, det gjør jeg for den voksne personen i tjue-åra. Det som betyr noe er ikke så mye en kunnskap om abstrakte undervisningsprinsipper eller pedagogiske regler ... Det som betyr noe er at en dyp gjensidig ansvarsfølelse utvikles i våre hjerter og sjeler og påvirker vårt syn på verden og måten vi stiller oss inn i livet på. (RS "Education In the Face of the Present Day World Situation" Juni 10, 1920.)

Her kommer vi til det åndelige miljø i barnehagegruppen: tankene, holdningene og forestillingene som lever i den voksne som har omsorgen for barna. Dette usynlige riket som ligger bak lærerens ytre handlinger har en dyp innflytelse på barnets utvikling.

Det åndelige miljø inkluderer erkjennelse av barnet som et tredelt vesen – med legeme, sjel og ånd – på et trinn i evolusjonsutviklingen gjennom gjentatte jordeliv. Denne erkjennelse bereder grunnen for de daglige aktivitetene i barnehagen og for forholdet mellom voksen og barn.

I tillegg til de spørsmål vi allerede har overveid over kan vi nå spørre:

- Hvordan er læreren aktivt engasjert i indre utvikling, som barnehagepedagog og som menneske?
- Hvordan kultiverer hun forholdet til barna åndelig sett?
- Hvordan arbeider læreren med sine kolleger for å utvikle et miljø fylt av åndelig utviklingsarbeid og et fordypet studium om barn og menneskelig utvikling?
- Anstrenger læreren seg for å tilnærme seg sitt arbeid slik at barna hun har omsorg for ikke blir belastet med uløste ting i hennes personlige liv?
- Strømmer godhet og rakryggethet fra lærerens personlighet? Er hennes indre og ytre handlinger i samsvar med sunne sosiale og etiske verdier? Anstrenger hun seg for å være etterligningsverdig og altså verdig for barnas herming?
- Elsker læreren barna? Arbeider hun for å skape sunne, ivaretagende forbindelser til barnas foreldre, til kollegene og hele omgivelsen? Elsker hun jorden og verden som barna skal inkarnere i?
- Hvordan ser hun sin forbindelse til fortiden, til nåtiden og framtidens menneskelige reise?

Dette er det mest utfordrende område når det gjelder egenutvikling og aktivitet for den voksnes individuelle ego – et område hvor det er vanskelig å vær objektiv i våre observasjoner. Og likevel er det til syvende og sist dette området som kan komme til å influere dypest på barnas utvikling. Det er ikke kun vår ytre aktivitet som påvirker barnet i utvikling, det er det som ligger bak og som er uttrykt *gjennom* denne ytre aktivitet. Og endelig – det som har dypest innflytelse på barna er hvem vi er som mennesker – og hvem vi utvikler oss til og hvordan.

Konklusjon

De såkalte "vesentligheter" som er beskrevet i dette kapittel er kvalitative i sin natur. For det meste karakteriserer de ikke i hovedsak en "best praksis", de beskriver isteden indre kvaliteter og hva som ellers kreves av pedagoger som skal sørge for sunn utvikling for unge barn. Disse kvaliteter kan komme til uttrykk på mange forskjellige måter, avhengig av alder og spesielle karakteristika for barna i en bestemt gruppe, det spesielle programmets natur (en barnehage eller lekegruppe eller utvidet omsorgsprogram for eksempel), eller omgivelser og omkringliggende forhold (urban el landlig, hjemme eller skole eller omsorgssenter for barn, f eks).

Mye av det som etter hvert har blitt forbundet med Steinerbarnehagepedagogikk – visse rytmer og

ritualer, lekemateriell, sanger, historier, til og med fargen på veggene eller klærne til de voksne eller menyen – kan feilaktig bli ansett som vesentligheter. Resultatene av slike antakelser kan være overraskende og til og med forstyrrende: et Kong Vinter årstidsbord i tropisk klima om "vinteren", eller dukker med rosa hud og gult hår i en barnehage hvor alle barna i skolen og den omkringliggende kultur er brunhudet og svarthårete. Slik praksis kan uttrykke en tendens til indoktrinerende eller dogmatisk tilnærming som er langt fra realitetene i den aktuelle situasjon og heller noe som er pålagt "utenfra".

Der er en parallell bekymring i den andre enden av spekteret fra doktrine eller dogmatikk. Friheten som antroposofisk oppdragelse tilbyr hver pedagog individuelt å bestemme utformingen av pedagogikken i barnehagen, kan blir mistolket til å forstås i betydningen at "alt går", i forhold til egen personlig stil og preferanser. Her er også faren at de utviklingsmessige realiteter og barnas behov ikke blir tatt tilstrekkelig i betraktning.

Hver av disse ensidige tilnærmingene kan være skadelig for barnas utvikling. Som Steinerbarnehagepedagoger skal vi hele tiden søke den universelle menneskelige middelvei mellom polaritetene (motsetningene).

Rudolf Steiners råd til den første barnehagepedagogen, Elizabeth Grunelius tidlig i 1920-årene, kan uttrykkes som følger:

- Observer barna.
- Mediter aktivt.
- Følg din intuisjon.
- Arbeid ut fra etterligningsprinsippet.

Som Steinerbarnehagepedagoger blir vi i dag utfordret til å engasjere oss i en konstant fornyingsprosess, idet vi aktivt observerer dagens barn som vi har omsorg for, bærer dem med oss i våre meditasjoner og søker å arbeide bevisst og kunstnerisk for å skape opplevelser som underbygger deres utvikling. Vår hengivenhet overfor denne oppgaven vekker oss til viktigheten av selvutvikling og endrinforvandling i henhold til samfunnets utvikling. Våre stadige studier av barnet og menneskets utvikling, vår egen kunstneriske og meditative praksis og vårt arbeid med antroposofi, uavhengig av og sammen med andre, er vesentlige elementer når vi skal praktisere som Steinerbarnehagepedagoger. Her kan vi komme til å erfare at vi ikke er alene på denne reisen; vi blir støttet i vår kamp av hverandre og av åndelige vesen som støtter vår kontinuerlige utvikling og mot den kulturelle fornyelse som Steinerpedagogikken ønsker å tjene.

Susan Howard er koordinator for WECAN og medlem av den koordinerende gruppe innen International Steiner/Waldorf Early Childhood Association (IASWECE). Hun leder deltidsutdanningen for steinerbarnehagepedagoger ved Sunbridge College og er medlem av WECAN Mentoring Task Force.

ÅRSTIDSFESTENE, EN BETRAKTNING. HØST MOT JUL.

Grete Gulbrandsen

Årsplanen i en steinerbarnehage er bygget opp rundt årstidene og høytidene som hører til i vår kultur. I tillegg tas det inn tradisjoner fra hele verden. Årstidsfestene kan beskrives som rygggraden i årsplanen. Hver fest består av en forberedelsestid, selve festen og bearbeidelsen i etterkant. Da er alle sanger, rim og regler satt sammen til ringlek, farget av den forestående festens kvalitet. Det samme gjelder de praktiske gjøremål. Eventyrene bærer festens stemning. På denne måten kan barna forbinde seg med festens innhold, gjenkjenne dem med glede og oppdage nye ting i forhold til sin alder. Gjenkjennelese og variasjon over festens innhold skaper forventning og glede. Slik gir årets rytme gjenklang i menneskets indre. Arbeidet med årstidsfestene og høytidene har som mål:

- Å styrke barnets opplevelse av rytme
- Å formidle sanseinntrykk i forhold til de ulike kvaliteter som hver årstid har
- Å ta barns etterligning på alvor
- Å utvikle barnets takknemlighet, hengivenhet, undring, ærefrykt, omsorg, mot og medfølelse

Slik står det i vår pedagogiske plan.

Rudolf Steiner utviklet en sanselære med i alt 12 sanser.

I den første 7 årsperioden er det de nedre sanser barnet utvikler, de sanser som er knyttet til det fysiske legemet. Berøringssans-å få oppleve det gode og det sanne. Å få leke med naturmaterialer Livssans- å få berøring av kjærlige hender. Selv å få berøre sine omgivelser av ulikt materiell

Egenbevegelsessans- å være i bevegelse, mestre sin kropp, oppleve ringlek og frilek Være ute å få klatre, ballansere, løpe, hoppe, mestre de store bevegelsene Likevektssansen- det å føle seg vel

Vi stimulerer livssansen ved å ha en tydelig dags, uke og årsrytme.

4 rytmer som korresponderer med **vesensleddene:**

Årsrytme – **stimulerer det fysiske**

Månedstrytme – **stimulerer eterlegemet / livslegemet, pleier vaner og ferdigheter**

Uketrytme – **stimulerer astrallegemet, dagens gjøremål**

Dagsrytme – **stimulerer jeget, ut/inn ånding**

Høst mot jul:

Å kunne fornemme det at mennesket går mer og mer inn i det indre, det tetter seg til.

Mikaelsfesten: Vi øver mot. Må stole på oss selv

Lanternefest: Vi oppdager et indre lys. Hvordan vi i fellesskap kan skape mye lys.

Adventspirale: Å gå inn i spiralen å komme til seg selv. Å gå ut, å komme til de andre. Selvopplevelse, fellesopplevelse. Man starter med ett lys, for så å la barnet oppleve hvor mektig det blir når alle lysene er tent.

Hva betyr det å skape den rette stemningen? Den stemningen som vi voksne må bære i oss i, under og etter festen, markeringen. Vi må stå for det vi gjør. Det klisjeaktige blir usant og gjennomskues av barnet. Her er det viktig å belyse festens kvalitet i kollegiet, og sammen se på de tradisjoner som finnes der man er. Hva er godt og skal leve videre, hva kan med fordel endres.

Adventstiden: I mørketiden venter vi på lyset, personifisert i Jesusbarnets fødsel.

Først ett lys, så helt oppunder jul, alle fire.

Adventstiden er glede!

Adventstiden er fastetid!

Adventstiden er ventetid!

Har vi lært å vente på noe?
Eller tar vi alt på forskudd, og for fort.
Er det undring i travelheten?
Fornemmer vi forventning?
Forberedelse.
Sanseopplevelser, ikke tingene vi kan skaffe, kjøpe.
Dufter, materialer, arbeid.
Viljesimpulser.

Innlegg holdt på den første fagdagen for de som arbeider med 6 åringene.

Læreren skal være et menneske
Som viser interesse for alt som hører mennesket til.
Læreren skal være et menneske
Som tar initiativ i det store og i det lille hele.
Læreren skal være et menneske
Som aldri inngår et kompromiss med usannheten.
Læreren skal være et menneske
Som ikke tørker inn og surner.
Frisk, uinntørket sjelsstemning-
Det er det læreren skal strebe etter.

Rudolf Steiner

Jordens høytidsstund

Gjenfortalt av Leif Wærenskjöld

Ved den tid da Jesus skulle fødes, gikk Josef, Marias trolovede, ut for å søke et barmhjertig menneske som kunne hjelpe den hellige mor.

Josef gikk hurtig over heien. Da kom med ett en ufattelig stillhet over verden. Han så opp mot den høye himmel og så stjernene stanse i sine baner. Stjerneskuddene sank ikke til jorden, og månen hang hvit og stille på himmelhvelven. De flyvende fugler svevet uten å bevege vingene, som ble de holdt oppe av Guds hånd.

Og da Josef, fylt av disse undere, så ned, falt hans blikk på en skare hyrder som hadde

leiret seg om en kjele for å spise. Deres hender ble som døde i kjelen og hang fast i dens rand. De tyggende tygget ikke, de løftende løftet ikke, og de som førte en bit til munnen, gjorde det ikke, men alles ansikter var vendt mot himmelen. Får ble drevet, og de ble stående, og hyrden løftet sin stav for å drive dem, men armen som løftet staven, ble lam og slo ikke. Hunden åpnet munnen for å gjø, men lyden brast i dens hals.

Og ved elvens bredd stod det dyr og ville drikke. Men det rinnende vann stanset i sitt løp. Bukkenes muler var bøyd mot vannflaten, men de drakk ikke lenger.

Den susende vind som lekte i bladene stilnet hen og klaget ikke mere, og stum ble skogenes fjerne brus. Gress og siv som vugget i vinden, stivnet i sin ydmyke bøyning, og det fallende løv sank ikke til jorden.

Stenene som engang var små og ringe,

men som i tidernes løp hadde vokset seg store og mektige og dannet klipper og fjell, de stivnet i veksten og beholdt for alltid den størrelse de hadde nådd i denne stund. Alt levende og alt dødt stod stille, og det var som om hvert eneste vesen holdt det neste, lille hjerteslag tilbake.

Og så med ett gikk alt igjen videre i sitt løp. Ti i dette øyeblikk var Guds glede kommet til verden, og alt levende feiret stunden.

Atter kretset de tindrende stjerner, vannene sprang, og brønnene rant. Der markene var dekket med sne, brånet den bort, og gress og blader smykket jorden. Blomstene foldet seg ut og stod undrende med åpne, lysende kroner. Et apaltre som aldri før hadde blomstret, slo i denne time øynene opp, drev knopper og blader og blomster frem og bar fullmodne frukter den selvsamme natt, likesom Enggaddis signede vinstokker der i fødselstimen blomstret og bar samtidig. Fuglene begynte å synge og juble som om det var vår. Sommerfugler våknet opp, og biene summet. Og jubelen och sangen gikk hurtig som sollyset over jorden. I de spanske land ble samtidigt tre soler synlig på himmelen. De stod lysende i zenith, nærmet seg hverandre og fløt sammen til et stort lys, og viste i en lignelse hvordan trefoldigheten blir til enhet. Hinsides Tiberen sprang en brønn ved Rom, og den gav ikke vann, men olje. Som et symbol på nådens fylde rant den mot floden hele fødselsdagen lang.

I de hedenske land vek de fremmede guder ned fra sine sokler og bøyde seg. I Ungarn veltet en stor sjø frem og slo av glede mektige bølger.

Og således skjedde det i denne natt på alle jordiske steder under efter under. Og natten var i alle jordens lande lys som en solfylt, strålende dag.

En umåtelig glans stod over jorden, og glansen trengte ned i alle kløfter og avgrunner for at også sjelene i jordens mørke skulle se gledens lys.

Og det var intet dødt och intet levende som ikke tok del i denne den helligste høytidsstund da det guddommelige barn var kommet til verden.

KJENNER VI KILDENE TIL BARNAS DANNELSE? ET ETTERLIGNINGSPERSPEKTIV

Del 3

ASTRID H. SUNDT

Denne artikkelserien består av fem deler. Dette er del tre. Første del, som sto i Årstidsbrevets sommernummer, tok for seg målet i oppdragelsen og barnet som uforbeholden mottaker. Seks kilder til barnets etterligning ble så omtalt.

I andre del ble etterligningsformer og etterligningsfaser beskrevet. Vi leste om "speilnevronene", - som en del av vårt etterligningsinstrument, om eventyrstunden og om etterligning og autoritet i ringen.

Her i tredje del gjengis en konkret hverdagssituasjon som så belyses fra perspektivet til alle de impliserte. Etterligningen hentes opp, og vi spør: Hva skjer bak våre rygger?

Perspektiv, subjekt og sosial læring blir tema i fjerde del der medlæring og medvirkning problematiseres. I femte og siste del ser vi på sansene og reflekterer rundt observasjon og tolkning, pedagogisk intuisjon, samspill og fleksibilitet. Til slutt gis et kort tilbakeblikk på fremstillingen gjennom de fem delene.

En barnehagelogg

En voksen står ved kjøkkenbenken i barnehagen og skreller poteter. Bak ryggen hennes – i den andre enden av rommet, leker noen småjenter lavmelt. På den andre siden av benken, midt i mot, står Ådne, en liten hjelper på fire år. Hun ser ham – og poteten. Han ser henne og poteten –, men han ser også småjentene midt i mot. Stemningen er fredelig, – og som steinerpedagog vet hun at ved det at hun er fordypet i sitt livsnære, etterligningsverdige arbeid, kan også barna være fordypet i sin lek... Når voksne helhjertet utfører praktisk, gjennomskubare virke, det som angår barnas hverdag, det som har en logisk sammenheng med deres umiddelbare liv, kan barna også skape mening og sammenheng på sitt vis i leken. Arbeid som i størst mulig grad inngår i en sammenhengende prosess som barna kan oppleve, skaper helhet og virker dannende i barnets liv, virker dannende på barnet. De har kanskje vært med på å sette poteter om våren, de har vært med å ta nye opp av jorden. Nå er de i nærheten – og kanskje også deltagende, når potetene blir vasket og skrelt. Snart får de også nyte lukt og smak av ovnsbakte poteter. Dette er steinerpedagogikk i praksis. Den voksne er fornøyd med tingenes tilstand!

Plutselig hører hun et hulk og snur seg. En av de små damene der borte er ikke lenger med i den stillferdige leken. Hun trekker seg unna og kommer over mot den voksne. "Anna og Emilie er ikke bestevennene mine" sier hun trist. Ådne, på den andre siden av benken kommer til unnsetning: "Anna ville at Ine skulle være hund,

men hun ville være pusekatt. Derfor ville de ikke leke sammen." Han, fireåringen, hadde fått med seg intrigen. Han sto ikke med ryggen til. Han mestret å gi både poteten og jentene der borte sin oppmerksomhet. Full av innlevelse og forståelse. Ine snufser og sender ham et takknemlig blikk. Den voksne legger fra seg potetskrelleren og tar Ine hånden. De går mot de andre jentene for å finne en løsning. "Jeg er en pusekatt" slår Ine fast. "Ine er en pusekatt" formidler den voksne til venninnene. "Vi har ikke plass til flere pusekatter" sier Emilie, "- her er alt for trangt". "Hæ' e' alt fo' t'angt" gjentar Anna. Den voksne ser at de har rett; det er svært trangt med to "katter" under det bitte lille lekebordet. "Men hvor skulle hundehuset vært da?" spør hun. Anna peker på en voksenstol et lite stykke unna. "Der" svarer hun. Den voksne henter stolen og setter den inntil "kattehuset". Nå er det plass til en katt til," sier hun. Jentene sier seg enige. Ine-kattepus kryper inn under stolen, og sorgen er slukt – enn så lenge, og for denne gangen.

Men hva skjedde egentlig? Hvorfor var det akkurat Ine det ikke var plass til? Det er slett ikke slik at fordelingen av inkludering og ekskludering i leken til disse tre er tilfeldig og likelig fordelt. Slikt er ikke mer tilfeldig i steinerbarnehager enn i andre barnehager. Ganske ofte er det akkurat Ine som kommer tuslende med slike budskap. "Jeg får ikke være med", "Jeg har ingen å leke med"... Også mor og far der hjemme får slike meldinger fra Ine, - og de blir naturlig nok meget bekymret.

Anna og Emilie er begge fire år og har gått i

barnehagen ett år. Ine er tre og ny i år. Hvem som etterligner hvem, vil gi oss ulike svar ut fra ulike perspektiver. La oss prøve ut disse fem perspektivene; Annas, Emilies, Ines, Ådnes og den voksnes.

- Anna på fire har det ikke alltid så lett. Språket er enda ikke helt på plass, og hun kommer ofte til kort om hun blir spurt om noe. Derfor er kontroll viktig for henne, og hun inntar ofte en ledende rolle. Hun har behov for enkeltrelasjoner. Det er lettere for henne å leke med én bestevenn enn med to. Å etterligne og bekrefte Emilies vurdering av plass, er for henne en trygghetsskapende ytring og samtidig en bekreftelse av hennes egen intensjon og forestilling. Pusekattleken er dessuten en trygg og kjent form for henne som hun gjentar i egenetterligning (etterligning eller gjentakelse av egen adferd) nesten daglig over en periode.
- Emilie, også fire år, som deler Annas interesse for kattepusser og små, lure og koselige gjemmesteder, er oftest der Anna er. Emilie er likevel en selvstendig, rolig og trygg jente med et godt språk og en klar tanke. Hun kan si fra og

trekke seg unna om hun opplever at situasjonen ikke er god. Fredsæl som hun er, imøtekommer hun både eget behov for ro og Annas behov for kontroll ved å følge Anna i å ekskludere Ine. For Emilie er pusekattleken en port til en lekeverden hun gjerne trer inn i. Kattehusets størrelse var allerede tilpasset deres behov for å være bare to. Argumentasjonen var en måte å tydeliggjøre dette for den voksne på: "Her er alt for trangt".

- Ine, søker fellesskap med de andre jentene, og synes kattepusser er utrolig søte. Spontant etterlignende og inderlig ønsker hun å være en slik kattepus sammen med de høyt beundrede venninnene. Avvisningen som ligger i forslaget om hunderollen sårer dypt. Vi kan spørre oss hvorfor hunderollen er utenkelig. For Ine, som er så liten, er fantasietterligningen sammen med den spontane etterligningen enda dominerende. Å være *helt* som disse jentene er det eneste som gjelder. At den spede identitetsdannelsen kan inngå i et "vi kattepusser" er hennes ønske. Forslaget "hund" er i dette tilfellet nesten verre enn et tydelig "nei". Å skulle innta enn annen dyrerolle på avstand, ville oppleves som et påtvunget vrengebilde av et fellesskap, en etterligning av aller laveste status. Skuffelsen og fornærmelsen er bunnløs. Ine kunne nok ha ønsket å tilpasse seg for å gå inn i leken, men på kommando er dette bort i mot umulig for en treåring.
- Ådne betrakter det hele på avstand. Han har først og fremst sanset det han ser, og repeterer det så spontant med naturlig empati i fortellende form. Han etterligner for å *formidle*, kan en si. Han siterer ikke jentene i den hensikt å være lik, eller gjøre det samme som, men for å klargjøre for den voksne hva som har skjedd. Hans ønske er å hjelpe og samtidig å spille en rolle i situasjonen.
- Den voksne etterligner også her. Først gjentar hun i sin indre forestilling den situasjonen hun selv ønsker at skal være virkelighet. Hun ser og hører det hun selv vil. Dernest blir hun vekket fra sin forestillingsverden av den ytre virkelighet – som hun så blir tvunget til å ta inn med sine sanser og erkjenne ved lyden av Ines gråt. Ådnes formidling er til stor hjelp for henne. Via hans empati, kan hun gjenkjenne den situasjonen Ine er i. Antagelig med en viss opplevelse av å ha sveket, følger hun Ine tilbake og støtter henne etterlignende i hennes ønske. Så griper den voksne selvstendig, kreativt og pedagogisk inn i leken ved å ta tak i en flik av det lekekonseptet Ådne har formidlet til henne. Løsningen er så logisk og enkel at alle de tre jentene umiddelbart aksepterer den.

Hva skjer bak våre rygger?

Bak våre rygger dannes varige mønstre, vaner og rolletyper med langsiktige følger. Selvbilder formes og støpes inn. Om den voksne hadde

hatt et annet perspektiv... Om hun hadde hatt sin oppmerksomhet mindre knyttet til poteten og mer til den "fredelige" leken annet sted i rommet... Om hun hadde stått på den andre siden av benken... Om hun hadde tatt potetene med seg til et bord i nærheten av leken, ja så kunne denne historien vært en annen.

Men både barn og poteter er mange, - og tiden begrenset. Forholdene i rommet gjorde at det var mest effektivt å stå som hun sto...

Hadde hun prioritert sin oppmerksomhet annerledes – hadde hun kanskje klart å observere mekanismene jentene i mellom på et tidligere tidspunkt, kanskje klart å komme med et innspill

av lekende og samtidig regulerende karakter til deres samspill, kanskje klart å inspirere jentene til større fleksibilitet og godvilje overfor hverandre på et tidligere tidspunkt. Det som i stedet skjedde her, var nok et tilfelle av "brannslukning". En aktivitet som bedrives mye rundt om i barnehagene.

Ine er allerede såret, skjønt hun er trøstet. Hva med neste gang? Det pedagogiske rommet som vi inngår i, skulle helst ikke åpne for slike hendelser.

Det pedagogiske rommet og den frie leken
Vi har ansvar for å skape rom som ikke legger til rette for slike hendelser...
Vi vil at barna skal oppleve den frie leken som fri...

men hva er frihet for barnehagebarna? I hvilken grad er så små barn egentlig frie, - og om de er det, gjelder det alle? – både Emilie, Anna og Ine? Her er det satt inn rammer fra mange kanter. Vi kan lett oppdage både barnehagerytmens, rommets og de voksnes rammer, vilkår som i stor grad er bevisste og pedagogisk begrunnede rammer.

Barna setter imidlertid også rammer for hverandres etterligning, rammer og vilkår for hverandre, vilkår som kan kreve eller avvise etterligning og fri adferd. Som i en vedvarende utviklingsspiral, legger barna føringer ledd for ledd i hverandres læring gjennom sitt intrikate samspill - mens vi står med ryggen til. Barna preges av hverandre. I sin begynnende, bevisste og begrepsmessige tenkning vet fireåringen godt at "alle skal få være med". Likevel, med finurlige, halvbevisste løsninger, kan de fort danne ekskluderende mønstre og dele ut merkelapper og roller som kan få dypt feste før vi voksne oppdager det...

Hvordan kan vi være forbilder som fører barna bort fra å danne slike mønstre? Vil vi at de skal lære noe av oss – eller har vi et ideal om "livet selv" som den beste lærer? Vi er nødt til å være våkne som pedagoger, sette oss høye mål, avdekke utfordringer og forme delmål. En tydelig utfordring vil nesten alltid i en periode ligge i klimaet mellom barna i gruppen.

Barnas sosiale utvikling er pedagogens oppgave. Vi har ansvar for å hindre at barn setter urimelige vilkår for inkludering i lek i barnehagen. Det er en stor oppgave å samtidig legge til rette for barnas kreative og utviklende egenaktivitet og å legge føringer for sosial, inkluderende utvikling. Rammene er vårt ansvar. Det er i dette spenningsfeltet en av våre største utfordringer som forbilder ligger, et spenningsfelt som varer livet ut, - mellom egen og andres frihet.

Som forbilder, preger vi det sosiale miljøet i gruppen også i forhold til hva vi *ikke* gjør, hvor vi *ikke* griper inn, hvilke mønstre vi tillater – enten fordi vi ikke legger merke til dem, eller fordi vi ikke anser dem som viktige. Den tiden da barna lekte for seg selv i en hytte i skogen, er forbi. Vår tilstedeværelse gjør oss til forbilder – vi kan ikke snu ryggen til og late som vi ikke er der for at barna skal få leke i fred. En slik rygg demonstrerer noe, den er et forbilde for likegyldighet eller aksept! Vår tilstedeværelse i seg selv er forpliktende.

Skal vi droppe potetene da? Enkelte morgener spør vi kanskje oss selv om det. Kanskje må svaret til og med bli "ja" en gang i blant. Vi må i alle fall legge det praktiske arbeidet slik til rette i tid og sted, at vi kan se barna fra der vi jobber om vi er alene med dem. En uoverensstemming tåler barna godt, ja slike kan også være av det gode, vet vi. Litt gråt tåler de også, men om vi er til stede, og ikke bryr oss, er det et meningsuttrykk i seg selv, et vi må ha bevissthet om. Negative mønstre og ensidige

roller, kan gjøre stor skade for barnets dannelse. Hvilke ting som sies barna i mellom, mekanismer, manipulasjon, overstyring, betingelser som settes, angst, stempler, mobbing – greier vi å få det med oss? Å oppdage det skjulte samspillet, er ikke lett. Er vi alene med barna, og det er vi fra tid til annen, må vi kanskje la være med arbeid som krever større oppmerksomhet enn potetस्कrelling? Heldigvis er vi oftest mer enn en voksen til stede, så kan en plassere seg forskjellige steder i rommet! Ressursene er små i barnehagene. Vi kan ikke se alt som skjer, men så kreves særlig stor bevissthet av oss når vi fordeler de krefter vi har. Ved at vi tenker over voksentettheten og legger til rette for hvordan barn og voksne fordeler seg i rommet, ved å planlegge og forberede aktiviteter og menyer, kan hver dag gjøres litt tryggere for sosialt utsatte barn.

Kanskje har vi opplevd barn som etterligner lekens ytre aktivitet uten å få med seg innholdet, selve lekens impuls, det som driver den innefra og som handler om det dynamiske samspillet mellom barna. De er etterlignere som verken barn eller voksne så lett fanger opp, - fordi de "ser ut som" de leker, mens de i virkeligheten etterligner kun lekens ytre form. De er kanskje nye i gruppen, de er fremmedspråklige, eller av annen grunn på utsiden. Det er som de enda er på "bale-" eller "rable-stadiet". Sosialt sett er de i ferd med å lære seg et nytt språk. Tilsynelatende er de i den spontane etterligningen, men så er de likevel ikke i en felles fantasietterligning. Om de forblir for lenge i denne fasen, er de kan hende de mest utsatte barna i gruppen.

Etterligningen i praksis

Og så er potetene på bordet..

Den direkte etterligningen, fra oss til barna, er krevende å forholde seg til. Men det er ikke enklere med den som skjer barna i mellom. Vi kjenner "jeg liker ikke -", eller til og med "jeg *tåler* ikke poteter" som raskt smitter rundt bordet til "ikke jeg heller" – "ikke jeg heller", - eller "kjedelig!" som dessverre raskt kan bremse gleden hos noen hver.... Og omvendt fra et populært barn: Det ett spesielt barn liker, liker også de som opprettholder dette barnets rolle som populær. De som speiler og forsterker barnets popularitet. Om et barn med høy status mener noe om noen eller noe, smitter holdningen fort til dem som gir ham eller henne statusen.

Det er ikke opp til oss å velge hvilket barn som skal få en slik rolle blant de andre, men det kan være opp til oss å lede en slik rolle til å bli en positiv rolle både for barnet selv og for de andre barna. Vi har selvfølgelig et særlig ansvar for oss selv som rollemodeller, men vi vet at barna etterligner flere enn oss. Barna tar etter gruppens "trendsettere". Små trendsettere er ofte *store* trendsettere... Vi har også ansvar for disse!

STUDIE I BARNEOBSERVASJON

Sunbridge Early Childhood – Retningslinjer

av Susan Howard

Når du har kjærlighet til den andre, vil hele hans vesen bli opplyst for deg” *Rudolf Steiner*

Ha interesse for verden, og den åpner seg for deg.

Introduksjon

Se etter kvalitetene som blir uttrykt- spør heller hvordan enn hvorfor. For å motta den indre opplevelsen som uttrykkes, vær på “innsiden” av det ytre fenomenet du iakttar. Kunstnerisk arbeid er en hjelp til dette – uttrykk det inntrykk du mottar gjennom tegning, plastisering, dikt og bevegelse. Forsøk å trø inn i barnets sko – gå hennes gange, uttrykk hennes tale. Erfar dette i deg selv.

Unngå den psykologiske fellen! Forsøk å ikke spekulere over indre følelser, motiver, årsaker til ytre adferd eller fremtreden. Unngå tolkning, spekulasjon, diagnostisering eller plassering på nivå.

Arbeid med polariteter – se noe, se så etter det motsatte og hvordan det kommer til uttrykk. For eksempel, om du legger merke til hva som gjør barnet engstelig, se etter stunder det barnet ikke er engstelig. Hva slags situasjoner er dette? Hvordan viser barnet sitt mot?

Hvis minnet ditt om hva du har sett er svakt på slutten av dagen, så iaktta mer intenst neste dag. Legg merke til uklare felt i bildet du er i ferd med å danne deg og se igjen nærmere på barnet i morgen. Gjennom din egen aktivitet, vil kapasiteten til å se og huske vokse.

Aksepter rolig det du opplever og erfarer ved barnet. Å legge din egen uro til en allerede utfordrende situasjon, vil gi barnet ytterligere byrder.

Streb etter å la barnets vesen vise seg for deg. Når du beskriver barnet, gjør det på en slik måte at andre kan danne seg et indre bilde av det.

Den kroppslige natur

Kroppens former og dominerende fysiske uttrykk:

Hodet:

- Stort eller lite hode i forhold til kroppen
- Proporsjonene mellom pannen, ansiktstrekkene og haken
- Ørenes konfigurasjon, form og størrelse
- Huden: tykk eller tynn, transparent eller tett, tørr eller fuktig eller fet
- Øynene: farge, hva utstråler de?
- Karakteristisk “uttrykk”: bekymret, undrende, lukket, kjedsomhet, opptatt med sitt eget, engstelse?
- Blikket: Ser barnet deg inn i øynene?
- Tenner: Melketenner? Løse tenner? Rette/skjeve, store/små

Kroppen:

- Dominerende holdning: avslappet, anstrengt, rett, vridt, foroverbøyd, etc.
- Proporsjoner, form – konvekst, konkavt bryst
- Orientering mot tyngdekraft eller letthet
- Ryggsøylen: rett, bøyd?
- Har barnet tydelig mage eller livlinje?

-Armer og ben: formet eller lubne? Er leddene synlige? Buede legger / fremtredende knær?

-Hendene: Form, lengde og fingrenes og neglers utforming

Hvordan kjennes hendene? Klisne? Varme? Tørre? Skitne? Flate? Kalde? Lubne?

Bevegelser:

(Forsøk å bevege deg som barnet – gå, for eksempel – for å leve deg inn i bevegelsen)

Bevegelsenes kvalitet

-Hvordan beveger barnet seg? Ganglag? Hopp? Løp? Hvordan spiser hun? Hvordan gjør hun eurytmi? Hvordan tegner hun? Måten å sitte på? Dans? Lek?

-Går hun på tærne? På hælene? Holder hun hodet høyt eller bøyet, forover/bakover, avslappet eller anstrengt?

-Impulsiv? Målrettet? Yndefull? Spent? Sensibel? Som en stein som ikke vil rikke seg?

-Hopper hun? Snubler? Raser av gårde? Sleper seg avsted? Varierer bevegelsene eller er de alltid av samme kvalitet?

-Er barnet ett med sine bevegelser?

-I stand til å sitte i ro? Hvordan reiser hun seg fra sittende til stående?

Hvordan bærer barnet klærne sine?

-Er barnet klønete/skumper borti ting eller mennesker/faller?

-Hvordan er barnets spontane reaksjon hvis noe kommer mot henne for raskt?

-Sterk, sunn, utilpass, uten innlevelse, spontant?

-Hvordan spiser barnet? ("som en....") Med bestikk?

-Hvordan griper barnet en fargestift, en skje, en malepensel?

-Muskel tonus i overkropp, lemmer, etc.

Sikkerhet når barnet beveger seg i rommet

-Kan barnet lukke øynene og gå trygt baklengs?

Hurtighet og flyt i bevegelsene

-Øke farten, sakke ned, for raskt? Langsomt? Hastig? Forbi mål?

Balanse

-Balanse mellom over/under, venstre/høyre, forover/bakover, finne midten.

-Med hvilken gest trer barnet inn på livets scene?

Etterligning

-Kan barnet etterligne gester og bevegelser? Hvordan?

-Hva etterligner barnet? Hva etterligner det ikke?

Ferdigheter, koordinasjon og kontroll

-Bevegelser som inkluderer hele kroppen, store lemmer bevegelser, hender og fingre, fingerspisser

-Kan barnet hinke på annethvert ben? Klatre i trær? Balansere på en mur? Hoppe over en dam?

-Bruk av verktøy: kniv, malepensel, synål, saks, sag?

Styrke

-Håndgrep (håndtrykk), armer, overkropp, føtter, etc.

Tale

Talespråkets kvalitet

-Tydelig, lite formet, slapt, kraftig, mykt, melodisk

-hest (fysisk kropp/det jordiske trenger seg på og er fortsatt ikke helt individualisert)

-gurglende (det eteriske/væske kroppen er enda ikke i balanse)

-gisper etter luft, stammer og stotrer (er fremdeles i ferd med å individualisere luftelementet)

Taleflyt (varierer i ulike kulturer)

-Melodisk, stammende eller stotrende, raser avsted, haltende

Hvor er senteret i språket? Hvor ligger stemmen?

-I magen, nesen, dypt, høyt

Hvordan uttrykker barnet seg?

-med øynene? -gester? -bevegelser?

Er barnets språk forståelig? (artikulasjon)

-For alle? -Venner? -Bare for mor?

Talefeil?

-Spesielle lyder som barnet har vanskeligheter med? (l, th, r, f, etc.)

Sang kvalitet:

-melodi, høyt, dypt, monotont, skrapende, med kraft/fryd?

Sjelelige evner og sosiale kvaliteter

Den underliggende sjelestemningen (gemytt)

-Godhjertet, vennlig, snill – et barn hviss tilstedeværelse varmer alle andre?

-Følelser: stabile, flyktige, i stadig endring, innadvendt, utadvendt

-Ansiktsuttrykk: Hvilke er det mest karakteristiske for dette barnet?

Sosiale relasjoner

-Kan barnet tilpasse seg på en harmonisk måte? Kan hun raskt tre inn i en situasjon? Delta i en strøm?

-Står barnet for tett, holder for hardt i hendene, bryter inn i sosiale situasjoner?

-Er barnet reservert, utenfor gruppen, tilsynelatende uinteressert?

-Er barnet likt av de andre? Erter de ham?

-Har barnet varme forhold til andre barn? Voksne? Hvilke?

-Er det noen vennskap på vei (bare fra 5 år og eldre vanligvis)?

Barnets lek:

Hvilken kvalitet har barnets lek?

-Samarbeidende / en som helst går for seg selv / tilhørighet? Leder, en som følger de/den andre, alltid den samme?

-Hva slags lekemateriale, alltid den samme tingen? Stadig forskjellige ting?

-Hva slags tema eller landskap eller forestillinger er involvert?

-Utendørs lek og aktivitet: grave dypt i jorden? Alltid på dissens (husken)?

-Jord, vann, luft og ild – Hvordan forholder barnet seg til elementene?

-Hva slags hus bygger barnet? (mørkt, lyst, overfylt, tomt, ustøtt, sterkt?)

-Konsentrasjon - Hvor lenge og dypt forblir barnet i en aktivitet?

-Gjennomfører barnet det hun holder på med eller beveger hun seg stadig fra den ene aktiviteten til den andre?

-”Jeg kan ikke gå nå. Jeg må bygge ferdig”

-Ikke i stand til å avslutte en aktivitet? (for eksempel vannfarger som blir brune)

Liker og liker ikke

-Hva er barnet standarduttrykk? Hva er hennes mest elskede aktivitet?

-Hvilke ting frykter barnet? Hvordan mestrer barnet sin frykt? (unnavikelse, gråt, panikk, etc.)

-Når er barnet IKKE engstelig?

-Hva slags mat elsker det/hater det? Følsomhet for det bitre/det sure? Konsistens? Utseende?

-Hvordan uttrykker barnet sine “liker og liker ikke”? (for eksempel med hele kroppen eller et løftet øyenbryn?)

-Et sterkt ønske om å spise, uansett hva slags mat det er? Pirker i maten? Aldri sulten?

-Ønsker, lengsler, sympatier og antipatier

Kunstneriske aktiviteter:

Hvordan blir barnet engasjert? Hva kommer til uttrykk?

-Tegninger: Former, farger, forestilling, innhold

-Vannfargemalerier

-Bivoks og annen modellering

-Musikk og bevegelse

-Dukkelek og rollelek

-Eurytmi

Tenkning

Type intelligens

-Praktisk (lever i handlingen), teoretisk (lever i tenkningen), viser kjedsomhet, drømmende?

-Hvordan lærer barnet? Hans eller hennes spesielle måte eller stil?

-Legger barnet planer og strategier? Kritisk tilbakeblikk? Tenker hun høyt?

Fantasi og forestilling eller billeddannelse

-Bilder i barnets lek, tegning, modellering med bivoks, dukketeater, spill

Orientering i tid,

-forholder seg til fortid, til nåtid, til fremtid

-Hukommelseskrefter (motsatt av fantasikrefter)

Biografien

Hvordan kom barnet til verden?

Familiekonstellasjon,

-nummer i søskenflokk, fødested.

Milepæler og vesentlige hendelser i barnets liv

-Hjemmeliv. Omsorgserfaringer. Utfordringer i livet.

Se også på verset som hører til barnets fødselsdagsuke i Sjelekalenderen.

Oversatt av Astrid Helga Sundt

Instrumentbruk i samlingstund

Frode Thorjussen

Sangen og stemmen er urkraften

Den naturlige innfallsvinkelen til dette temaet er å starte med noen grunnleggende spørsmål. Trenger vi egentlig instrumenter når vi jobber med musikk og små barn? Er det ikke nok med bevegelser, sang og dans? Skaper ikke instrumenter bare mer støy eller fjerner fokus fra stemmen som det bærende musikalske element?

Svaret på alle disse spørsmålene er etter mitt syn ofte bekreftende. Det er ikke absolutt nødvendig med instrumenter for å jobbe med musikk og i noen tilfeller skaper faktisk bare instrumentene unødig støy.

Dette forholdet gir to enkle konklusjoner. Før vi innfører instrumenter på musikkgruppa eller i barnehagen, bør vi ha etablert en praksis hvor barna (og foreldrene) er vant til å omgås sang, bevegelse og dans på en naturlig måte. Instrumentene skal berike og betone denne opplevelsen ytterligere, men da må praksisen først eksistere. For det andre må vi være bevisste i instrumentvalg og ha litt kunnskap om hvilke instrumenter som passer til den aktuelle aktiviteten. I denne forholdsvis korte artikkelen er det

ikke rom for å gå noe dypt inn i temaet men jeg vil redegjøre for noe av min tankegang og holdninger til bruk av instrumenter i musikkarbeid med små barn.

Instrumenter og kvalitet

Det finnes mange instrumenter for barn på markedet som mer er å karakterisere som leketøy enn instrumenter. Tilpassede instrumenter i barnestørrelse kan være fint, men vi må sette de samme kvalitetskrav i forhold til lyd, klang osv som til «voksne» instrumenter. Da blir det også vesentlig å finne ut om et instrument er tenkt for lederens musikkutfoldelse eller som et instrument som skal sendes rundt og tåle røff barnebruk. Det er ikke noe i veien for at barna lærer at det er forskjell på dette. Alle instrumenter bør behandles med respekt og det er din holdning som leder som vil farge dette.

«Less is more» er et godt utgangspunkt for arbeidet med instrumenter. Eller kvalitet fremfor kvantitet om man vil.

I det hele tatt så er «ekthet» et viktig prinsipp for at barnet også skal kunne gjennomskue og etterhvert forstå sammenhenger. Det betyr at et godt instrument bør se ut som et instrument og være utført i naturmaterialer, med andre ord minst mulig

plast og syntetiske materialer. På samme måte som det er vesentlig at vi som leder selv har tro på og føler oss komfortabel med det sangstoffet vi formidler, så bør samme prinsipp gjelde ved valg av instrumenter. Er du selv utdannet på et instrument bør dette også tas med i ditt «instrumentarsenal». Kanskje finner du nye og utradisjonelle måter å ta instrumentet i bruk på gjennom arbeidet med små barn?

I kurssammenheng mot barnehager pleier jeg gjøre en enkel kategorisering av aktuelle instrumenter som det kan være passende å ta med også her. (Selv om det for enkelte lesere kan virke som selvfølgheligheter..) Noe av poenget er å motvirke den typiske og ganske ubevisste «rytmekofferten» når vi skal bruke instrumenter. Et sammensurium av triangler, maracas av varierende kvalitet, rytmepinner, shakers, guiros, og kanskje en defekt xylofon er verken magisk, spennende eller kvalitet i musikkarbeidet.

Trommer og rister

Håndtrommer
Djembe
Rasleegg

Trommer og rister kan gjerne brukes på samme tid og passer til de fleste danser og rytmiske sanger. I en musikkgruppe er det stor stas når alle har en tromme samtidig, men kanskje fungerer det like bra med en tromme som sendes rundt etter tur mens resten av barna har en riste eller bare venter

hva man vil om kun å bruke pentatone instrumenter, men dette er kilden til mye tradisjonsmusikk og spesielt afrikansk musikk (som jo har influert det meste av musikkstiler rundt på kloden..) Den er godt egnet for samspill og improvisasjon da det er mye lettere å få det til å klinge godt i sammen når flere spiller, uten vidløftige instruksjoner. Med andre ord er det et godt utgangspunkt for musikkarbeid med barn i førskolealder.

Lydeffekter/stemningskapere

Fingercymbaler
Bjellekrans
Sheed Shaker (klase med frøkapsler)
Regnstav
Tommelpiano
Tordenrør
Kayamba (tradisjonell shaker fra Kenya)
Overtonefløyte (på samme vis som en seljefløyte)
Vindklokker(chimes) i ulik størrelse

I denne instrumentgruppen ligger kanskje det største potensialet og rom for oppfinnsomhet. Disse instrumentene er alle stemningsskapere i forskjellige varianter. Ikke overdriv bruken, men vær varsom med disse og presenter dem som noe helt spesielt. Enten det er den voksne som bruker instrumentet eller man sender det rundt i ringen i samlingsstunden. Har du muligheten til å innrede et eget musikkrom er det flott å henge opp vindklokker i ulik størrelse slik at du kan bruke dem som stemningskapere i løpet av samlingen. (se bildeeksempel)

HEI VÆRET WIESLANDER

JEG ÅP - NER VIN - DU OG TIT - TER UT HEI VÆ - RET HER ER JEG JEG ÅP - NER VIN - DU OG TIT - TER UT HEI VÆ - RET HER ER

JEG HEI VÆR - ET HER ER JEG DET REG - NER I DAG HEI VÆR - ET HER ER JEG DET REG - NER I DAG

på tur. Husk å spille selv mens tromma sendes rundt for å holde pulsen i gang, og ikke minst fordi vi voksne er forbilder for barna.

Melodiske instrumenter

Pentaton xylofon
Treklinger klokkespill
Små marimbaer i tre

Instrumentene som er valgt ut her er alle i samme pentatone skala. Man kan mene

Denne sangen er et godt eksempel for å illustrere variert instrumentbruk. Det er en sang som kan brukes daglig for å snakke om dagens vær, eller man kan synges om alle værtypene etter tur. Finn et instrument som kan illustrere stemningen til hvert vers og la barna bytte på spillingen. For eksempel:

Sol = fingercymbaler, treklang
klokkespill eller liten chimes

Snø = Bjellekrans (dombjeller)

Regn = Regnstav, Sheed shaker eller tapping på håndtromme

Tordenvær og storm = Tordenrør eller kraftigere tromming
Kombiner gjerne med lyder og bevegelser for hele gruppa slik at alle blir aktivisert. Og sangen er jo ypperlig å kompe på gitar også selv om man kun kan tre grep.

Men alt trenger ikke være sang heller....

I løpet av en samling legger jeg alltid vekt på perioder som har lytting i fokus. En samling må bygges opp rytmisk også i betydningen innpust og utpust. Inntrykk og uttrykk. Deltager og mottager. Aktivitet og hvile. De stemningskapende instrumentene utgjør da en viktig bestanddel. Sammen med din improvisasjonskraft som leder og pedagog kan instrumentene skape en sfære for innånding av nye inntrykk for de små (og foreldrene for den saks skyld...) Dette er et meget viktig element slik jeg ser det for å heve en samlingstund fra en uavbrutt maraton av ulike sanger til å skape en felles kunstopplevelse for deltagerne. I steinerbarnehagene bruker vi begrepet sansepleie som ett av fokusområdene fra 0-7 år , og mange av disse kvalitetene rommes i nettopp dette. Musikk er pleie for sansene og jo større variasjon og lydhørhet i uttrykket, jo bedre pleie for sansene eller sjelen om du vil.

Coda

Jeg håper denne lille artikkel kan gi deg noen tips eller initiativ til å lage din egen lille helt personlige, eventyrlige og magiske musikkinstrumentkolleksjon. Gå på jakt etter lyder og klanger som kan tilføre din samling det lille ekstra. Uansett hva som står ditt hjerte nærmest, bruk det som en ressurs til å formidle DIN musikkglede. Musikkglede er nemlig svinaktig smittsomt:-)

God kvalitativ instrumentsamling!

*Frode Thorjussen
styrer i Steinerbarnehagen Rotnissen
hvor han også driver Rotnissen åpne barnehage med musikk som hovedaktivitet
daglig leder av www.musikkmarkedet.no
samt frilanstrompetist*

*tidligere styreleder i FMLB
og grunnlegger av musikkmanesjen sammen med
Nora Kulset i 1996.*

Barns svar på kristendomsprøver

Det er presten som bestemmer når man skal graves ned. Han sender noen på gamlehjem, og så graver han ned dem som blir til overs

Man kan kalle Gud for hva man vil. Man kan kalle han Kristus, Festus eller Herre-Jesus

Kona til gud heter Gudmor. Hun er moren til alle barnebarna hans; Moses, Jesus og Julenissen,
(Thomas Andre 7 år)

Gud heter egentlig Den allmennpraktiserende hersker på himmelen og på jorden. Han bestemmer alt, hele tiden. I gamle dager het Gud 'mannen med ljåen'.

Gud er forholdsvis grei, men han liker ikke at tyver kommer til himmelen uten grunn. Nå er det blitt ozonhull i himmelen. Det gjør at gulvet til Gud ikke er helt tett lenger. Det kan bli et problem.

Det er mange i himmelen: Alle som er døde er der, pluss Gud og Jesus og den dårlige Ånde.

Det er noen som har en hellig lama. Det er egentlig en liten kamel. Det heter Dalai-lama. Jeg tror det er en engel.

Hvis Gud hadde holdt det han sa om å la alle barn komme til seg, så hadde vi ikke trengt barnehager.

Bibelen består for eksempel av De fem musebøker og Marius'evangelium. De skriver om mye pent der, og det handler om mange artige typer. For eksempel handler det om Pottimor, Pottifar og Pontius Forlat oss.

Du skal høre på moren din samme hva hun sier og hvilket tonefall hun bruker. (Thomas Andre 7 år)

Når noen dør, blir de lagt ned i jorda, og så sier presten: 'Av jord er du kommet og der skal du bli.' Så tømmer han enda en bøtte jord i hodet på deg.

Elin, 4 år:

Jeg vil ikke begraves når jeg blir gammel, for jeg klarer ikke å ligge så lenge under jorden uten å puste. Og så er det så ekkelt å få så masse jord i nesa. Da er det nesten bedre å bo på gamlehjem.

vi på Steinerbarnen i Indre Østfold

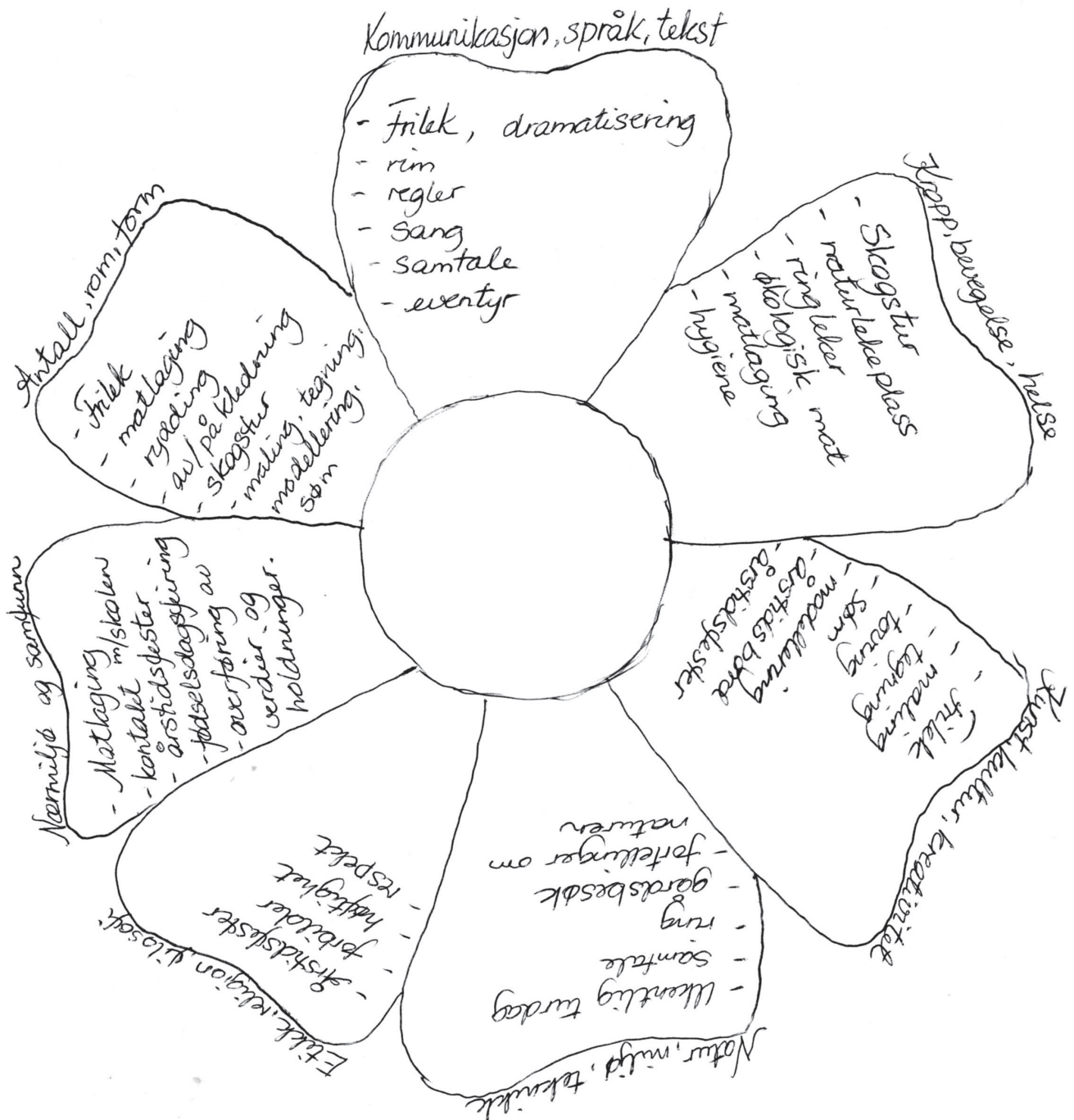
Vår første styrer, Inger Johanne Røer, utarbeidet i sin tid en 5-kløver for å vise hvordan vår barnehage dekket de fem fagområdene i den offentlige rammeplan.

Med ny rammeplan og syv fagområder valgte vi i det nåværende kollegiet å videreutvikle 5-kløveren til 7-kløver. Sammen, på kollegiemøter, tok vi for oss alle fagområdene. Dette er et fint verktøy i vårt daglige arbeid, en trygghet for alle medarbeiderne i forhold til at vi dekker alle fagområder også i den offentlige rammeplanen, og et dokument til barnehagekonsulent, barnehagefaglig rådgiver, som er ansvarlig for at alle barnehagene i kommunen driver etter offentlige rammeplan.

Hilsen fra Torunn Sjøstad.

Figuren viser hvordan vi kan synliggjøre rammeplanens syv fagområder i hverdagen.

Det egna huset

Vad barnteckningar berättar

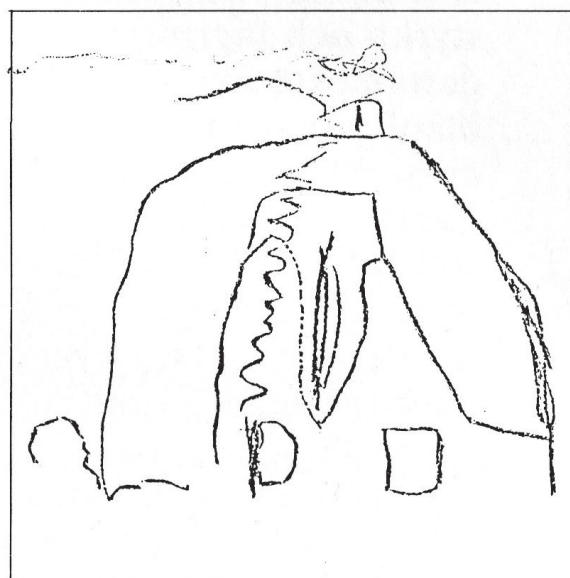
Karin Neuschütz

I boken "Von der Zeichensprache des kleinen Kindes" (Verl. Freies Geistesleben 1976) skriver Michaela Strauss om barnens bilder och om hur de kan tolkas. Vi har här försökt återge några av hennes tankar om vad barnen berättar med sina hus.

Barnets första teckningar, det virvlande klottret, de yviga spiralerna, berättar ofta om det inre tillståndet i vilket barnet befinner sig. De svävande huvudfotingarna, omvärvda av runda, skyddande cirklar, ger kanske en bild

Kring det tredje året kommer ett första självständiggörande till uttryck i avsiktligt ritade hopknutna ringar och i raka, varandra korsande streck. Det inre rummet avgränsas av cirkeln, det finns ett innanför och ett utanför.

Så småningom blir detta avskiljande hölje till barnets törsta tydliga hus-teckning. Tidi av hur det var att ligga tryggt inhöljd i moderns kropp före födelsen? Eller beskriver de "eterhöljet", hur det känns att vara omgiven av moderns omsorger såsom av ett hölje, ett trygghetshus.

gare gick barnet helt upp i omgivningen med vidöppna, oskyddade sinnen. Men nu kommer en distans in, som hjälper barnet att varsebli hur det faktiskt ser ut omkring det. L teckningarna lämnar barnet då de diffusa, runda hydd-formerna för att istället göra mera formade hus som byggs upp tätt omkring en eller flera mänskliga figurer. Ibland kan man ta se bilder där det är syärt att avgöra vad som är hus och vad som är människan däri.

1 och med att barnet börjar använda räta

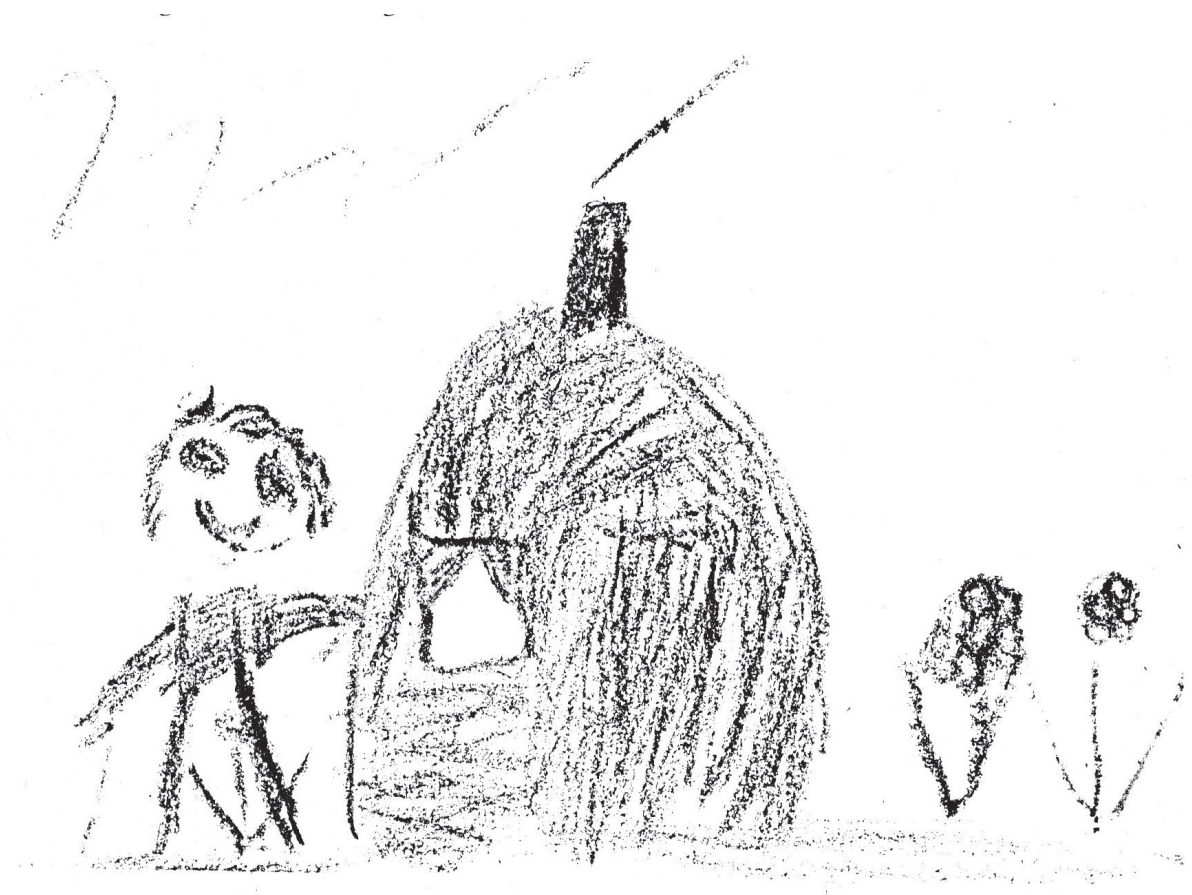
vinklar i sina bilder, visar det tecken på ett ökat jagmedvetande, menar Strauss.

Mindre barn ritar ofta stegar, oändliga rader raka linjer som korsas av några långa, uppåtriktade. Detta stegar berättar om kampen att stiga in i rummet, att komma in i det mänskligt upprätta. Ibland förtätas stegen och blir till ett torn från vars krön ett ansikte, likt en Rapunzel tittar fram. "I tornmotivet blir människan själv till arkitektur, det egna skelettet avbildas som hus" säger Strauss.

Närmare fem-årsåldern riktar sig barnets blick med nytt intresse mot yttervärlden, medan de egna livsprocesserna träder tillbaka. Nu måste dörren till huset ha ett handtag - hur ska man annars komma ut och in? Detaljer som har med olika dagliga verksamheter att göra, noteras noga. Åskådaren släpps in i huset och får se möbler och

köksinredning, eller får stanna ute och beundra den stiliga fasaden. Fyra- och femåringen brukar ha en lång husritarperiod, hus efter hus produceras med glödande iver och kraftiga tag över papperet. Om man jämför de tidiga husen med de senare, kan man många gånger finna att de tidiga mer liknade tomma skal, medan de senare fylls av blommor, gardiner, lampor och prunkande färger. Vartefter som barnet kommer in i sin kropp och tar den i besittning förmår det allt bättre ge sin upptäckarglädje konkreta uttryck i bild. Det är härligt att vandra runt i sitt eget hus och lära känna varje skrymsle, varje vrå! Till slut är man så hemmastadd i sitt kropphus, att man också kan rita ett glatt ansikte som kikar ut genom ett fönster, och en fin, krattad gång som leder in mot dörren, mellan rader av vackra blommor!

Tidligere publicert i På Väg 1986-1

Folk flest vet ikke noe om Steinerpedagogikken

En brukerundersøkelse som Steinerskoleforbundet har foretatt viser at befolkningen ikke vet hva som skiller Steinerskolen fra den offentlige skolen, om den er bedre eller dårligere eller om det er noen grunn til å velge Steinerskolen. De som vet noe, sier den er litt mer kreativ, har en alternativ pedagogikk og læring bedre tilpasset eleven.

Litt bedre

Likevel er det ca 25 % som mener at Steinerskolen er litt bedre enn den offentlige skolen, så her har vi vårt potensiale. Motstanderne er også en gruppe på 20 %.

Det som skiller

Det er to måter Steinerskolen skiller seg fra den offentlige skolen. Ca 30% svarer at skolen gir mer individuell tilpasset opplæring og like mange mener at den har et annet syn på læring.

Hva forbindes med

Det er fire kjerneord som forbindes med Steinerskolen. 50% nevner kreativitet, 40% alternativ pedagogikk og 20% opplæring tilpasset enkelteleven.

Barnehageforeldres grunner for og imot valg av steinerskole

Steinerpedagogikk for hele barndommen var tema for foreldremøte i Haugtussa i høst. I gruppearbeid kom de fram til grunner for og imot å velge steinerpedagogikk for sine barn. Fra den positive siden :

- gjennomtenkt helhetlig tilbud, et alternativ til det offentlige
- tar vare på, ser det enkelte barn som helhet
- utvikle seg harmonisk, kreativt
- engasjert personale
- mindre materialisme, økologisk mat, vakre omgivelser, miljøvennlig
- bedre læringsmetoder, bedre tid, ro
- ivaretar gleden ved å lære,

På den negative siden:

- Det koster penger
- Det stilles for store krav til foreldrenes deltagelse
- Barnet kan bli møtt med skepsis fra samfunnet utenfor
- Ikke fokusert på læring, data, lese, matte mv
- Fare for dogmatikk
- Hva hvis læreren er dårlig?
- Mister kontakten med nærmiljøet
- Få elever i klassen på skolen

Utenfor barnehageporten

Velkommen til en side som tar opp vårt forhold til verden utenfor barnehageporten. I en tid hvor Steinerskoler og barnehager sliter med rekruttering, er det viktig å analysere årsakene til dette.

Vi må lytte til hva folk og foreldre spesielt har av oppfatninger, ønsker og behov. Vi som jobber i barnehage vet mye om dette fra samtaler med foreldre. Men kunnskapen er ofte taus kunnskap som ikke er samlet inn, systematisert og analysert.

Som et eks sier nye foreldre i barnehagen vår at de har fått anbefalt barnehagen fra venner og kjente, at de har et generelt godt inntrykk, at de er misfornøyd med offentlige barnehager, de liker huset og omgivelsen, de liker den rolige stemningen, maten, de voksne blir møtt på en hyggelig måte og at vi ikke er materialistiske.

Vi må være langt mer offensive og synlige i samfunnet. Det er viktig for rekrutteringen, men også for det generelle omdømmet. Dette legger grunnlaget for de politiske og økonomiske rammer samfunnet setter for de private barnehagene og for friskolene.

Hilsen *Margrete Wiig*
Styrer i Haugtussa i Ås

Seksåringen og Steinerpedagogikk i praksis

Björg Lobben Reed
Steinerpedagog
2009

Björg Lobben Røed har gitt ut et hefte om seksåringen.

Arbeidet med dette kom i gang rundt forberedelsene til kursrekken i steinerpedagogikk for seksåringen, som Steinerskoleforbundet og Steinerbarneha geforbundet arrangerer i samarbeid med Rudolf Steinerhøgskolen.

Heftet er ment å styrke arbeidet med 1.klasse både innholds- og formmessig.

Vi har fått en samling bilder og erfaringer som er hentet fra et liv med seksåringen i steinerbarnehagen. Ideene og tankene som ligger til grunn for disse vil kunne inspirere alle pedagoger og omsorgspersoner som arbeider med seksåringen - uansett plassering. Björg trekker inn de syv kompetanseområdene og viser hvordan disse speiles og underbygges, i gjøremål gjennom dagen, årstiden og årsløpet. Hun viser oss en skatt som er hentet direkte ut fra omgangen med seksåringen. Det er blitt en samling, ikke av edelstener, men av edle stunder, ikke av gullkorn, men av gyldne øyeblikk under sann barnebetragtning.

Det er slik metode oppstår!

Man kan kjøpe heftet for 100,- kroner.
kontakt lo-roeed@online.no
telefon: 990 15 809

Omtale ved Mette Johannessen.

LEDIG STYRER/PEDAGOGISK LEDER STILLING

Ringelhorn Steinerbarnehage
på Lillehammer
søker etter
styrer/pedagogisk leder i 100% stilling
fra 01.08.10.

Vi er en liten koselig barnehage med plass til 18 barn fra 1-6 år, og 4 ansatte. Vi søker en ressurssterk og engasjert person med steinerpedagogisk utdanning.

Barnehagen har stort uteareal og ligger i landlige omgivelser ved siden av Steinerskolen på Lillehammer.

Ta kontakt med Wencke Hirth Thorsen
for nærmere opplysninger
Tlf: 61256596
ringelhorn@gmail.com

Litteratur til inspiration.

Halfdan Rasmussen har skrevet mange dejlige rim og remser, som er små historier i sig selv. f.eks. 'Børnerim' Det Schønbergske Forlag ISBN 87-570-0101-4

Nancy Mellon, en 'storyteller' fra USA med mange års erfaring, har skrevet 'Storytelling with Children'. En stor inspirationskilde til, hvordan man kan komme i gang med at fortælle.

Hawthorn Press ISBN 1 90345808 0

Inger Brochmanns bog 'Fortæl folkeeventyr for dine børn' Hvilke? Hvordan? Hvorfor? Hvorfra?

Med de 30 eventyr som er med i bogen, kan man komme i gang med det samme!

Hernov ISBN 87-590-2400-3

JULESPILL

I desember pleier jeg å la julens budskap gjenspeile seg i ringleken. En enkel utgave av julespillet, kan brukes som utgangspunkt for innholdet i ringen. Med barn mellom 3 og 6 år i gruppen, binder jeg sangene sammen gjennom å fortelle litt om Maria og Josefs vandring mot Betlehem, om vertene, stallen, dyrene og englene. Som regel har vi ikke tatt med delen om hyrdene i ringleken.

De første gangene setter jeg frem et lite tablå med stådukke i ringen, for å konkretisere historien. Alle synger, sier og gjør alt, selv om det i det følgende står "Maria synger"- disse henvisningene er kun for å tydeliggjøre hvem vi gestalter.

Med en stor gruppe 6-åringer kan man mot slutten av adventstiden øve julespillet med kostymer. Vi har pleid å la alle barna prøve ulike roller. Om det viser seg at 6-åringene er klare for det, kan man åpne ringen og vise julespillet for de yngre barna eller for foreldrene, her må man føle seg frem og vurdere hva barna kan tåle.

Dette julespillet ble jeg kjent med da vi øvet det som førskolelærerstudenter ved RSH i 2001, sammen med våre lærere Mette Hovland og Anne Carr. Vi viste spillet for flere barnehager før jul, og er man et større kollegium kan julespillet øves av voksne og være en strålende gave til barn og foreldre.

Alle kommer inn i prosesjon, mens det synges:

Over sol og over stjerne, sakte går
Marias skritt. Stjernegull og lyse gaver,
bringer hun til barnet sitt. Mens Maria
stille skrider spinner hun av stjerneskin,
gleder som ved juletider senker seg i
hjerte og sinn.

(Vi ruller ut en protokoll)

Keiser Augustus har latt befale at alle folk
må skatt betale. Maria og Josef begir seg
i veg, og oksen og eselet tar de med seg.
Maria: Å, kjære Josef, vi må finne et sted

hvor vi over natten kan slå oss ned.

Josef går til 1.vertshus, banker på og
synger:

Å, gode mann, og slipp oss inn, det er så
kaldt i frost og vind.

Vertshusmann/kone synger svar:

Hvert rom hos meg er fullt belagt, det er
så sant som det er sagt.

Dette gjentar seg 3 ganger, men den
siste verten synger i tillegg:

I stallen dere hvile kan, i ly blant store dyr
og lam.

Josef sier til Maria: I herberget ingen plass vi fikk, men hva om vi inn i stallen gikk? Der kan du få varme deg og hvile, og ikke lenger av kulden lide.

3. vertshusmann/kone, setter fra seg en lanterne: Lykten gir sitt varme skjær, den lyser opp ved krybben her.

Englene synger:

O høye barn vi venter deg. O høye barn vi venter deg. Med fryd og sang, og harpeklang, med fryd og sang og harpeklang.

Englene står bak Maria og Josef, og gir Maria barnet:

Fra himmelen høyt kom budskap her. Eia, eia. Jesusbarn lille er kommet her. Eia, eia. Så syng om Maria og Josef kjær. Eia, eia.

Eselet flytter seg, går glad rundt på alle fire i stallen og legger seg ved krybben. Se eselet. Se eselet. Ved krybben legger det seg ned, når det lille barnet blir født. Oksen går også en liten runde, og legger seg ved krybben.

Se oksen god. Se oksen god. Ved krybben legger seg til ro, når det lille barnet blir født.

Marias vuggesang:

Josef hjelp meg, Josef min, å vugge barnet i søvnen inn. Gud sin nåde skjenke vil, til deg å kjære, kjære Josef mild.

Josef synger:

Å Maria god og kjær, med fryd og glede er jeg her. Gjerne vugger jeg barnet ditt, ti Gud han sørger nok for lønnen min.

Englene synger:

Vi priser deg vår Herre stor, nå kjærlighet er født på jord.

Englene blir stående bak Maria og Josef.

Hyrdene kommer syngende med sine sauer:

Løp lille lam, det beste du kan. Det mørkner alt, og blåser kaldt.

(Hyrdene legger seg for å sove på marken)

Englene synger for de sovende hyrdene: Fra himmelen høyt kom budskap her...

osv

(Englene går tilbake, og stiller seg bak

Maria og Josef)

Hyrdene våkner: I natt jeg våknet opp en gang og hørte glade englers sang. Det var en stjerne klar som blinket og tusen engler til meg vinket.

Hyrdene synger: La oss alle dra av sted, for dette Jesu-barn å se, og gaver vil vi og ta med.

1.hyrde: Litt mel og melk skal han få av meg. På det skal han få styrke seg.

2.hyrde: Jeg gir ham litt av den varme ullen, som moren hans kan legge om ham i kulden.

3.hyrde: Jeg gir ham et lam fra hjorden min, som han kan ha ved siden sin.

Hyrdene går for å finne stallen, og synger på veien:

Kjære bror jeg går med deg, tar min lille sekk med meg. Og min fløyte fin diddeldi. Og min fløyte fin diddeldi.

Når jeg går i stallen inn, hilser jeg det lille barn. Fløyten hilser og dideldi. Fløyten hilser og diddeldi.

Hyrdene: Vi har vandret hele natten lang, for å finne barnet i krybben trang.

Josef: Er det deres ønske, så tred her inn.

Maria: Her ligger Jesusbarnet så stille, og ser på oss med øyne milde.

1.hyrde: Litt mel og melk skal du få av meg. På det skal du få styrke deg.

2.hyrde: Jeg gir deg litt av den varme ullen, som moren din kan legge om deg i kulden.

3.hyrde: Jeg gir deg et lam fra hjorden min, som du kan ha ved siden din.

(Hyrdene reiser seg, tar farvel og går)

Maria:

Ha takk for hver en gave god, mitt barn det gjerne tar i mot.

Gud signe eder som fant frem, og gir sin fred på veien hjem.

Alle synger:

1. Et barn er født i Betlehem, i Betlehem;

ti gleder seg Jerusalem.

Halleluja, halleluja!

Med ønske om en god adventstid, fra Mari Rise Knutsen

Kalender

januar

9-10	Sangleg og fortællinger	www.steinerseminar.dk
11	Kursrekke i steinerpedagogikk for seksåringer	www.chryssula@rshoyskolen.no
30-31	Eventyr og leg med dukker børnene selv kan lave	www.steinerseminar.dk

mars

13-14	Årstidsfester forår og sommer	www.steinerseminar.dk
19	Kursrekke i steinerpedagogikk for seksåringer	www.chryssula@rshoyskolen.no

april

23	Årsmøte i Drammen	www.steinerbarnehagene.no
23-25	Barnehagestevnet	www.steinerbarnehagene.no
24-25	Sansernes betydning i den tidlige barndom	www.steinerseminar.dk
26	Kursrekke i steinerpedagogikk for seksåringer	www.chryssula@rshoyskolen.no

mai/juni

30-3	Pinsestevnet i Hannover	www.pfingsttagung.info

Steinerbarnehagene og steinerskolene i Norge

Steinerbarnehagene

Oslo	Eventyrbrua Steinerbarnehage, Storgata 55, 0182 Oslo
Oslo	Solrosen Barnehage, Incognito Terrasse 9, 0256 Oslo
Oslo	Linden Rudolf Steinerbarnehage, Hoffsvæien 41, 0377 Oslo
Oslo	Kattugla Steinerbarnehage, Arnebråtveien 112, 0771 Oslo
Oslo	Steinerbarnehagen på Nordstrand, Ljabruveien 90, 1266 Oslo
Jar	Stjernen/Valmuen/Lillestua Steinerbarnehage, Grav gårdsvei 5, 1358 Jar
Nesbru	Regnbuen Steinerbarnehage, Nesvangen 4, 1394 Nesbru
Hvalstad	Rudolf Steinerbarnehagen i Asker, Hvalstadlia 3, 1395 Hvalstad
Ås	Haugtussa Steinerbarnehage, Haugerudvn 7, 1430 Ås
Nesoddtangen	Solsikken R.Steinerbarnehage, Støpsvei 31, 1450 Nesoddtangen
Nesoddtangen	Haslerud Natur-familiebarnehage, Haslerudveien, 1450 Nesoddtangen
Fjellstrand	Aurora Barnehage, Midtveien, 1458 Fjellstrand
Rasta	Idavollen Steinerbarnehage, Kantarellveien 20, 1476 Rasta
Moss	Steinerskolens barnehage i Moss, Pb. 3045, 1506 Moss
Rolvsøy	Veslefrikk Steinerbarnehage, Fredriksvei 2, 1662 Rolvsøy
Askim	Steinersk.Barneh.i indre Østfold, Romsveien 10, 1815 Askim
Råholt	Steinerbarnehagen Veslebrunnen, Sundbyveien 1, 2074 Eidsvoll Verk
Ottestad	Steinerbarnehagen på Hedemarken, Sandvikaveien 13, 2312 Ottestad
Brumunddal	Kjerringhaugen Steinerbarnehage, Annerudvegen 35, 2380 Brumunddal
Lillehammer	Ringelihorn Steinerbarnehage, Hågåveien 15, 2608 Lillehammer
Gran	Gullfuglen Barnehage, Hjertebo, 2750 Gran
Gjøvik	Fredrika Steinerbarnehage, Østre Totenvei 14, 2816 Gjøvik
Lena	Steinerbarnehagen på Lena, Festad gård, 2850 Lena
Drammen	"Solstreif Barnehage", Mallingsgt. 1, 3044 Drammen
Vestskogen	Steinerbarnehagen på Nøtterøy, Furumveien, 3142 Vestskogen
Sandefjord	Rudolf Steinerbarnehagen i Sandefjord, Gokstadryggen 6, 3217 Sandefjord
Klokkarstua	Askeladden Steinerbarnehage, Holtebrekk, 3490 Klokkarstua
Klokkarstua	Holtebrekk Familiebarnehage, Holtebrekk, 3490 Klokkarstua
Jevnaker	Almgrenda Barnehage, Asbygda, 3520 Jevnaker
Skollenborg	Nyhusgården barnehage, Grosvoldveien 144 3619 Skollenborg
Stavanger	Bukkene Bruse, Skolevollen 19, 4017 Stavanger
Stavanger	Villrosen Barnehage, postboks 6060, 4088 Stavanger
Stavanger	Biå Steinerbarnehage, Figgjogt 11, 4015 Stavanger
Kristiansand	Alvejordet Steinerbarnehage, Andreas Kjærsvæi 77, 4615 Kristiansand
Kristiansand	Blåmann Steinerbarnehage, Trymsvei 13, 4631 Kristiansand
Arendal	Stjerneglimt Steinerbarnehage, Postboks 902, Birkelund, 4859 Arendal
Paradis	Tryllefløyten R.St.skolens barnehage, Rieber Mohnsv. 14, 5231 Paradis
Rådal	Rosenhaugen Steinerbarnehage, Harald Skjoldsvei 42, 5236 Rådal
Haugesund	Stiftelsen Soria Moria Steinerbarnehage, Boks 2522, 5512 Haugesund
Ålesund	Rudolf Steinerbarnehagen "Stjerneøy", Nørvegjerdet 7, 6009 Ålesund
Trondheim	Steinerbarnehage i Trondheim, Melomila 1B, 7018 Trondheim
Trondheim	Sommerfuglen Steinerbarnehage, Havsteinkra 7 7021 Trondheim
Trondheim	Steinerbarnehage Tyrihans, Tellefsengt. 2, 7030 Trondheim
Ranheim	Steinerbarnehagen Rotnissen, Rotvoll Ø, 7053 Ranheim
Opphaug	Bjelken Steinerbarnehage, Austrått Gård, 7140 Opphaug
Tromsø	Steinerbarnehagen i Tromsø, Kveldroveien 17b, 9007 Tromsø

Støttemedlemmer

Sætre	Bjørndalen Gårdsbarnehage, Bjørndalen 18, 3475 Sætre
Sætre	Sætre kunst & musikkbarnehage, Søndre Sætrevei 20, 3475 Sætre
Nærbø,	Steinerskolens Barnehage, Grenseveien 11, 4365 Nærbø
Bergen	Eplekartan Helgesters Personalbarnehage, Øvre Sædalsvei 100, 5098 Bergen
Aurland	Spiren Barnehage, ved Sogn Jord og Hagebruksskule, 5745 Aurland

Steinerskolene – 1.klasser

Oslo	Rudolf Steinerskole i Oslo, Boks 25, Hovseter, 0770 Oslo
Oslo	Steinerskolen på Nordstrand, Solveien 113, 1162 Oslo
Bærum	Steinerskolen i Bærum, Grav gårdsvei, 1358 Jar
Asker	Steinerskolen i Asker, Nesvangen 10, 1394 Nesbru
Ås	Steinerskolen i Ås, Haugerudveien 25, 1430 Ås
Nesodden	Steinerskolen på Nesodden, Skolefald, 1450 Nesoddtangen
Lørenskog	Rudolf Steinerskolen i Lørenskog, Kantarellveien 10, 1476 Rasta
Moss	Steinerskolen i Moss, Boks 3045, 1506 Moss
Fredrikstad	Steinerskolen i Fredrikstad, Boks 92, 1662 Rolvsøy
Askim	Steinerskolen i Indre Østfold, Romsveien 10, 1815 Askim
Eidsvoll	Steinerskolen på Eidsvoll, Furulundsgata 4, 2074 Eidsvoll Verk
Hamar	Steinerskolen på Hedemarken, Boks 100, 2312 Ottestad
Ringsaker	Furu Steinerskole, Løkendalsvegen 241, 2360 Rudshøgda
Lillehammer	Steinerskolen i Lillehammer, Heimtunveien 36 2608 Lillehammer
Gjøvik	Steinerskolen Gjøvik / Toten, Østre Totenvei, 2816 Gjøvik
Nøtterøy	Rudolf Steinerskolen i Vestfold, Furumveien, 3142 Vestskogen
Hurum	Steinerskolen i Hurum, Holtebrekk, 3490 Klokkarstua
Ringerike	Steinerskolen på Ringerike, Alm Gård, 3520 Jevnaker
Stavanger	Steinerskolen i Stavanger, Skolevollen 19, 4017 Stavanger
Kristiansand	Steinerskolen i Kristiansand, Trymsvei 13, 4631 Kristiansand
Arendal	Steinerskolen i Arendal, Springkleiv 12, 4838 Arendal
Bergen	Rudolf Steinerskolen i Bergen, Boks 4 Fantoft, 5899 Bergen
Bergen	Steinerskolen på Skjold, Harald Skjoldsvei 3, 5236 Rådal
Haugesund	Steinerskolen i Haugesund, Boks 2506, 5512 Haugesund
Ålesund	Steinerskolen i Ålesund, Parkgata 11, 6003 Ålesund
Trondheim	Steinerskolen i Trondhei, Mellomila 1-5, 7018 Trondheim
Trondheim	Steinerskolen på Rotvoll, Rotvoll Allé 1, 7053 Ranheim
Fosen	Steinerskolen på Fosen, Austrått Gård, 7140 Opphaug
Tromsø	Steinerskolen i Tromsø, Inga Sparboesvei 41, 9007 Tromsø

B ECONOMIQUE

Returadresse:
Årstidsbrevet,
Birkebeinervegen 18,
2618 Lillehammer.

